

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

**SROVNÁNÍ VÝVOJE VÝŠE SOCIÁLNÍCH DÁVEK
A PORODNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE**

The Progress Comparison of the Social Benefit Amounts for Families with
Children and the Birthrate in the Czech Republic

Bakalářská diplomová práce

Jana Zborovská

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Pavlína Valouchová

Olomouc 2011

Anotace:

Tato práce pojednává o nejvýznamnějších důsledcích různých úrovní porodnosti na ekonomický i demografický vývoj společnosti a nejdůležitějších faktorech, které ovlivňují výši porodnosti v České (dříve socialistické) republice. Jejím cílem je ověřit, zda mezi tyto vlivy patří i výše sociálních dávek pro rodiny s dětmi a výše příjmů rodin s dětmi v jejich absolutních hodnotách i v poměru k příjmům rodin bezdětných, případně v souvislosti s dalšími pronatalitními opatřeními (kupř. rozšíření bytové výstavby, prodlužování mateřské dovolené apod.). Byl zjišťován vzájemný vztah mezi vývojem porodnosti v našem státě a výší sociálních dávek pro rodiny s dětmi, popř. celkového příjmu rodiny, přepočítaných na ceny zboží nejdůležitější spotřeby.

The thesis deals with the most significant consequences of various natality levels on economic and demographic development of the society, and with the most important factors that have an impact on natality in the Czech (formerly socialist) Republic. The thesis is aimed at verifying whether these impacts also include the amount of social benefits for families with children and amounts of income of families with children in their absolute values, also in proportion to income values of childless families and/or in connection with other pro-natality measures (for example, expansion of residential construction, extension of the maternity leave, etc.). The mutual relationship between natality development in our country and the amount of social benefits for families with children and/or total family income converted to the prices of the most important consumption items was determined.

Klíčová slova:

Demografické stárnutí, porodnost, pronatalitní opatření, sociální dávky, plánované rodičovství

Demographic ageing, natality, pro-natality measures, social benefits, family planning

OBSAH

1) ÚVOD.....		str.4
2) MODELY VÝVOJE PORODNOSTI.....		str.4
3) DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ A MLÁDNUTÍ.....		str.6
4) VYBRANÉ FAKTORY SNÍŽENÍ PORODNOSTI.....		str.8
A) Sociální vyvlastnění rodiny.....		str.9
B) Metody asistované reprodukce a jejich vliv na porodnost. Pohled laické veřejnosti i odborníků na tyto metody. Důsledky porodů na zdraví matky.....		str.10
C) Pohled náboženský. Vztah čtyř nejrozšířenějších světových náboženství k porodnosti a regulaci početí.....		str.12
D) Sociální faktory ovlivňující porodnost. Pohled veřejnosti.....		str.13
5) EKONOMICKÉ DŮSLEDKY VÝŠE PORODNOSTI.....		str. 15
6) PÉČE STÁTU O RODINY S DĚTMI.....		str.19
A) Vztah veřejnosti k propopulačním opatřením, zejména k výši a nárokovosti dávek pro rodiny s dětmi.....		str.19
B) Státní sociální podpora a současný systém dávek a další podpory rodin s dětmi ze strany společnosti.....		str.20
C) Historie sociálních dávek a prorodinné politiky.....		str.22
7) PRAKTICKÁ ČÁST		str.25
A) Kritéria pro vypracování grafů.....		str.25
B) Zhodnocení grafů		str. 25
8) ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ.....		str.33
9) ZDROJE INFORMACÍ.....		str.33
10) PŘÍLOHY.....		str.37

1) Úvod

„Dítě přináší spoustu nových podnětů. Umožňuje rodičům získat zkušenosti jinak nezískatelné. Dává jim pocit jistoty v citovém přilnutí dítěte k nim. Dává jim vědomí vlastní společenské hodnoty a užitečnosti. Přináší do jejich života nové a nové výhledy, otvírá před nimi budoucnost, umožňuje jim, aby v něm – tj. v tomto dítěti – překročili svůj osobní čas.“¹

V této práci bude pojednáno o porodnosti v České (socialistické) republice, o vlivech, které ji výrazněji zvyšují nebo snižují, a o některých ekonomických, demografických, zdravotních a ekologických důsledcích příliš vysoké nebo příliš nízké porodnosti. V praktické části se pak věnuji podrobněji jednomu z těchto vlivů, konkrétně výši sociálních dávek a příjmů rodiny na celkovou porodnost. Chtěla bych ověřit, zda mezi zvyšující se a klesající porodností a mezi výší sociálních dávek existuje nějaká souvislost. Byly vypracovány grafy, srovnávající vývoj porodnosti v našem státě s vývojem jednotlivých sociálních dávek, průměrné mzdy a příjmů rodin s dětmi.

První kapitola hodnotí 3 základní modely porodnosti ve světě a jejich důsledky na demografický vývoj. Druhá rozebírá podrobněji pojmy demografické mládnutí a demografické stárnutí populace, a demografický vývoj České republiky v posledních letech, včetně nepříznivé prognózy do let dalších. Třetí kapitola se věnuje příčinám demografického stárnutí u nás, a to zejména změnám ve strukturaci rodiny a změnám v hodnotě rodiny pro jednotlivce i pro společnost. Podrobněji se věnuje třem nejdůležitějším mimoekonomickým vlivům na porodnost, a to vlivu náboženskému, sociálnímu a zdravotnickému, zejména pak metodám asistované reprodukce a přístupu odborníků i laické veřejnosti k těmto metodám. Následující kapitola se zajímá o ekonomické důsledky vývoje porodnosti, kdy ekonomický vývoj může být negativně ovlivněn jak porodností vysokou, tak i nízkou. Zatímco vysoká porodnost ovlivní ekonomický vývoj negativně v krátkém časovém horizontu, negativa porodnosti příliš nízké se projevují až dlouhodobě, a tudíž nejsou politiky i laickou veřejností doceněny. Pátá kapitola zaměřuje pozornost na ekonomické vlivy, které zvyšují nebo snižují úroveň porodnosti, zejména pak v naší republice. Jedná se zejména o úroveň příjmů rodin s dětmi, a to jak v absolutních hodnotách, tak i v poměru k příjmům rodin bezdětných. Ale i další, mimoekonomická kritéria, mohou ovlivňovat rozhodnutí rodičů, zda, a případně kdy, mítí děti. Jde zejména o nabídku a dostupnost služeb, určených rodinám s dětmi, ale i o právní ochranu mateřství a rodičovství, kupř. v oblasti pracovního práva, snadnost získání bydlení, rozsah a dostupnost lékařské péče, a v neposlední řadě taky prestiž mateřství nebo rodičovství ve společnosti – nakolik společnost považuje rodiny s dětmi za „užitečné“, či naopak závislé na bezdětných. Následuje stručné shrnutí nejdůležitějších propopulačních opatření v Česku, zejména politicko-ekonomických. Z nich zdaleka nejdůležitějšími jsou právě sociální dávky, jejich výše a nárokovost. Praktická část obsahuje stručná kritéria pro vypracování grafů a jejich následné zhodnocení. Pro větší přehlednost textu jsou grafy umístěny v přílohách, v textu je pouze jejich grafické a slovní shrnutí.

2) Modely vývoje porodnosti

Tři základní modely vývoje porodnosti: Vysoká porodnost i úmrtnost, nízká

¹ Matějček, Z., DÍTĚ A RODINA V PSYCHOLOGICKÉM PORADENSTVÍ, Státní pedagogické nakladatelství Praha 1992, ISBN 80-04-25236-2 str. 29

porodnost i úmrtnost a vysoká porodnost a nízká úmrtnost.

Porodnost je poměr počtu narozených dětí k celkovému počtu obyvatel. Je ovlivněna mnoha různými faktory, zejména ekonomickým vývojem, náboženskými vlivy, úrovní zdravotnictví, a rovněž porodnost má vliv na mnoho stránek společnosti. Ovlivňuje společnost po stránce demografické, zdravotní, sociální, ale zejména ekonomické. Jak zdůraznil ekonom a bankéř Ettore Gotti Tadescchi v rozhovoru pro radio Vaticana.cz, výkyvy porodnosti, ať již zvýšení nebo snížení, jsou velmi důležitým faktorem pro vývoj ekonomiky.²³

Ve světě se setkáváme s několika modely vývoje porodnosti: Prvním z nich je vysoká porodnost i úmrtnost, zejména kojenců a malých dětí. I když ze zdravotního a etického hlediska je tento model dosti krutý, z ekonomického hlediska vlastně nevytváří vážnějších problémů. Mezi tyto státy patří některé rozvojové země.

V letech 1980 – 1985 byla úhrnná plodnost ve světě 3,6 dětí, a v letech 1985-90 poklesla na 3,45 dětí. V rozvojových zemích poklesla ve stejném období ze 4,2 na 3,9 dětí, ve vyspělých zemích zůstala na 1,9 dítěte. V nejméně rozvinutých zemích poklesla z 6,4 na 6,2 dětí. Proces demografické revoluce je provázen procesem demografického stárnutí. Jestliže v roce 1950 bylo na světě pouze 5% osob nad 65 let, v roce 1990 už to bylo 6% a v roce 2025 už to bude 10%. Úměrně se snižuje podíl dětí do 15 let.⁴

Druhým modelem je vysoká porodnost bez vysoké úmrtnosti, kdy dochází k prudkému růstu počtu obyvatel, a následně k problémům daných přelidněním. Jsou to zejména problémy ekologické, ale i hospodářské, kdy malé plochy úrodné půdy nejsou schopné uživit velké množství lidí, a to ani při maximálním využití. Extrémem v tomto směru je Čína, kde byly vydány velmi přísné zákony, mající za cíl snížit počet obyvatelstva v přelidněném státě. Zákaz více než jednoho dítěte byl a je vynucován způsoby, které jsou v rozporu s nejzákladnějšími lidskými právy. Některé zprávy např. hovoří i o vynucených interrupcích. Negativním následkem této protipopulační politiky není jen demografické stárnutí se svými ekonomickými důsledky, ale taky změna ve složení obyvatelstva.⁵

V Číně je narození hochů ceněno mnohem více, nežli narození dívků, proto většina rodičů, má-li dodržet limit jedináčků, upřednostní narození chlapce, a to i za cenu interrupce Podle listu China Daily by se mělo v Číně provádět ročně kolem 13 milionů potratů. Ochránci lidských práv navíc tvrdí, že skutečné číslo je mnohem vyšší.⁶

Mnoho mužů zůstává nezadaných právě proto, že se děvčata stala „nedostatkovým zbožím“. Navíc se odborníci shodli na tom, že výchova jedináčků se projevila naplno v rozmazlování dětí, kterým se přezdívalo „malí císaři“. Poněkud problematickou se může stát výchova jedináčků i příliš mnoha dětí.⁷

Třetím modelem je nízká porodnost při nízké úmrtnosti a vysoké naději dožití.

² <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=12406>

³ Roubíček, V., ÚVOD DO DEMOGRAFIE, Codex Bohemia s.s r.o. Praha 1997, ISBN 80-85963-43-4, str. 27-29

⁴ Maříková, H., Petrusek, M., Vodáková, A., DEMOGRAFIE NEJEN PRO DEMOGRAFY, Sociologické nakladatelství Praha 1998, ISBN 80-85850-30-3 str. 110

⁵ http://zpravyidnes.cz/cinsti-lekari-provedou-rocne-13milionu-potrati-muze-za-to-slaba-osveta-1m2/zahranicni.acp?c=A090730_152836_zahranicni_stf

⁶ <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/175132-v-cine-se-rocne-provadi-okolo-13-milionu-potrati.html>

⁷ Matějček, Z., DÍTĚ A RODINA V PSYCHOLOGICKÉM PORADENSTVÍ, Státní pedagogické nakladatelství Praha 1992, ISBN 80-04-25236-2 str. 72-73 a 83-84

Toto je problémem většiny evropských zemí, včetně Česka. (Střední délka života, nebo též naděje dožití, je ukazatel, který udává průměrný věk v době úmrtí pro hypotetickou skupinu osob narozenou v určitém roce a vystavenou úmrtnostním poměrům v daném roce.)⁸

Např. úhrnná plodnost dosahovala v roce 2007 v Belgii 1,82, v Řecku 1,41, v Itálii 1,37, v Maďarsku 1,32, ve Finsku 1,83, ve Švýcarsku 1,46, ve Španělsku 1,4, v Portugalsku 1,33, v Rakousku 1,38, v Lichtenštejnsku 1,42 atd. V Evropě jen dva státy dosáhly plodnosti nad 2 celé, ale ani jediný stát nedosáhl nad 2,1,⁹ přitom koeficient fertility musí být alespoň 2,1, aby nedocházelo k vymírání populace.¹⁰¹¹ Pro srovnání v roce 1991 to bylo v Itálii a Španělsku 1,3, v Portugalsku 1,4, v Řecku, Rakousku a Lichtenštejnsku 1,5, ve Švýcarsku a Beneluxu 1,6 atd. Z těchto dat je patrné, že celý problém provází Evropu již dlouho, že nejde jen o momentální nepříznivou situaci.¹²

Průměrný počet narozených dětí připadajících na jednu matku je v České republice pouze 1,492 (průměrný koeficient v zemích EU je 1,5). Následkem tohoto vývoje je tzv. demografické stárnutí populace.¹³¹⁴

Kupř. podle projekce vývoje obyvatelstva ČR, zveřejněné v roce 2010 ČSÚ by u nás v roce 2066 mělo být 21,1-21,5% obyvatelstva staršího 75 let.¹⁵ Za necelých 8 let mezi vznikem ČR a datem sčítání lidu 2001 se věková struktura obyvatelstva výrazně změnila: Podíl dětí do 14 let klesl téměř o 5 procentních bodů.¹⁶

3) Demografické stárnutí a mládnutí

Pojmy demografického stárnutí a mládnutí, a jejich následky, zejména v České republice

V diskuzích současných politiků se často setkáváme se sporem o to, zda dnešní úroveň porodnosti v České republice je dostatečná, příliš vysoká nebo příliš nízká, a zároveň i se sporem o to, zda a jak by měla být porodnost ovlivňována ze strany společnosti, případně jaké následky bude mít stávající tendence porodnosti na ekonomiku státu a demografické složení obyvatelstva.

Procesem, způsobeným především zvýšením úrovně porodnosti, je tzv. demografické mládnutí, jehož důsledkem je juvenilizace společnosti a pochopitelně zvýšení nároků na péči o matku a dítě, vzdělávací a výchovné instituce, začleňování mladých lidí do pracovního procesu, případně pod hrozbou nezaměstnanosti, apod. Na rozdíl od demografického stárnutí, které je dnes ve vyspělých zemích obecným procesem, s nímž je třeba počítat na všech úrovních prognostiky a plánování, je demografické mládnutí většinou jen lokálním problémem, byť mnohdy značné důležitosti.¹⁷

⁸ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 21

⁹ <http://apl.czso.cz/ode/tab/tps00015.htm>

¹⁰ <http://www.novinky.cz/zena/deti/179873-o-umelem-oplodneni-stale-koluje-mnoho-polopravd-a-mytu.html>

¹¹ <http://www.stopneplodnosti.cz/>

¹² Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 24

¹³ http://web.natur.cuni.cz/~hoc/spv/clanky/GR_EU.pdf

¹⁴ <http://www.czso.cz/czu/2010edicniplan.nsf/p/4019-10>

¹⁵ <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>

¹⁶ <http://kariera.ihned.cz/c118293360-demograficka-situace-v-cr>

¹⁷ Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A., DEMOGRAFIE NEJEN PRO DEMOGRAFY, Sociologické nakladatelství Praha 1998, ISBN 80-85850-30-3 str. 76-77

Demografickým stárnutím je nazýváno zvětšování podílu starých osob v populaci. Zejména západní Evropy se týká jeho nepříznivá prognóza, včetně všech důsledků ekonomických i sociálních. Rychlé tempo stárnutí populace vede k tomu, že ekonomicky aktivní obyvatelstvo nestačí již zajišťovat lidi v předproduktivním i poproduktivním věku. Doposud bylo naše sociální pojištění založeno na solidaritě, kdy každá následující generace zabezpečovala tu předchozí. S demografickým stárnutím však tento princip není ekonomicky udržitelný, avšak lidé, kteří již jsou na světě, musí být nějak zajištěni, proto mnoho lidí začalo považovat rození dalších ekonomicky (zatím) závislých lidí za zbytečné zatěžování státního rozpočtu, někteří to přímo nazývají vydíráním. Avšak z ekonomického hlediska je zajištění osob v předproduktivním věku pouze investicí, a to jednou z nejdůležitějších.¹⁸

*Investice do dětí by se podle Demeryho měla stát základem pozdějšího relativního blahobytu.*¹⁹

*V období do roku 2025 počty i podíly staršího obyvatelstva podle výsledků demografických prognóz OSN dále rychle porostou. V roce 2025 by mělo podle střední varianty této projekce žít v Evropě téměř 40 miliónů obyvatelů starších 70 let, a z nich téměř polovinu, 20 miliónů, by měly tvořit osoby starší 80 let, (3,8%).*²⁰

Demografické stárnutí je důsledkem demografické revoluce, především pak poklesu porodnosti, nebo zlepšování úmrtnostních poměrů a prodlužování naděje dožití, většinou však kombinací obou příčin. Avšak zlepšování úmrtnosti může vést i k demografickému mládnutí, jestliže zvyšování naděje dožití zahrnuje především snižování novorozenecké a kojenecké úmrtnosti. Našeho státu a velké části Evropy se však tento trend populačního vývoje příliš netýká. Demografické stárnutí se měří indexem stáří, což je poměr postreprodukční a dětské složky obyvatelstva. Demografické stárnutí přináší velmi vážné ekonomické a sociální důsledky, neboť se zvyšuje podíl osob v postaktivním věku, vzrůstají nároky na důchodové zabezpečení, zdravotní a jiné služby určené převážně lidem staršího věku, a na vytváření příležitostí pro jejich společenské a kulturní vyžití.²¹

*Od roku 1989 se u nás počet neuspokojených žadatelů o místa v domovech důchodců či penziencech pro seniory zečtyřnásobil.*²²

Vzhledem k významným změnám v populačním vývoji České republiky i dalších států, zejména v Evropě, je častým námětem diskuzí odborných, mediálních i politických vývoj plodnosti a porodnosti v našem státě. Zatímco počty narozených dětí začaly v první polovině devadesátých let minulého století klesat, střední délka života se začala pro obě pohlaví zvyšovat, což v konečném důsledku začalo vést k nárůstu počtu i podílu starších lidí v populaci. Zatímco prodlužování naděje dožití, způsobené mimo jiné zlepšením zdravotní péče i životního stylu obyvatelstva, je vnímáno jako jev pozitivní, snížená porodnost vzhledem k budoucímu fungování státu je chápána negativně.²³

¹⁸ Kalibová, K., ÚVOD DO DEMOGRAFIE, Nakladatelství Karolinum Praha 2002, ISBN 80-246-02229, str. 12-16

¹⁹ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str.140

²⁰ Horská, P., Kučera, M., Maur, E., Stloukal, M., DĚTSTVÍ, RODINA A STÁŘÍ V DĚJINÁCH EVROPY, Panorama Praha 1990, ISBN 80-7038-011-X str. 447-8

²¹ Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A., DEMOGRAFIE NEJEN PRO DEMOGRAFY, Sociologické nakladatelství Praha 1998, ISBN 80-85850-30-3 str. 76-77

²² http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#13

²³ http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20ditete%20v....pdf

Podíly osob starších 65 let na české populaci můžeme předpokládat mezi 17 a 21%. Česká republika se tak dostane do jedné linie se stárnoucími populacemi vyspělých zemí a bude muset čelit všem ekonomickým, sociálním a politickým problémům, jež z této skutečnosti vyplynou.²⁴

*Kupř. pro marketingové pracovníky se se vzrůstajícím průměrným věkem obyvatelstva stávají senioři se svým životním stylem a spotřebním chováním stále důležitější skupinou.*²⁵

Z hlediska podílu osob starších 65 let začala česká populace stárnout již po roce 1950, kdy proporce obyvatel tohoto věku překročila hranici 8%, která je považována za hranici populačního stáří. Toto stárnutí bylo převážně způsobeno zužováním základny věkové pyramidy, které mělo dvě příčiny: snižování porodnosti a stagnace ve vývoji úmrtnosti v průběhu 60 let. Od roku 1950 do r. 1970 se podíl starých osob zvýšil téměř o 4 procentní body.²⁶

K nejzávažnějším problémům stárnoucí společnosti patří, že vznikne početná skupina ekonomicky závislé populace se specifickým životním stylem a specifickými potřebami v oblasti spotřeby, zdravotní péče, bydlení. Součástí staré společnosti bude i proměna sociálního klimatu, mentalita stárnoucí společnosti, a značné počty osamoceně žijících jednotlivců. O následcích populačního stárnutí se dnes vedou v celém vyspělém světě bohaté diskuse. Nemáme příliš jasno, do jaké míry se nízký nebo dokonce záporný populační růst promítá do celkového ekonomického rozvoje. Jelikož stárnutí populace je doprovodným jevem právě nízkého nebo záporného populačního růstu, může u mnohých proces stárnutí vzbudit obavy ze zpomalení ekonomického vývoje. Hlavním důvodem těchto obav by mohl být nedostatečný příliv nových mladých pracovníků na trh práce a stárnoucí pracovní síla, která by mohla být celkově méně produktivní. Rostoucí počty starších obyvatel vzbuzují obavy, zda ekonomickou zátěž ze zvyšujících se objemů starobních důchodů a výdajů na zdravotní zabezpečení náš stát unese.²⁷

*Podíl potenciálních důchodců se postupně zvýší z 20% v roce 1990 na 26-31% v roce 2030. V naší populaci je častým mýtem, že si každý z nás pravidelnými odvodami šetří na svůj důchod. Ve skutečnosti je však celý systém založen na průběžných platbách, kdy nynější ekonomicky aktivní financují dnešní důchodce s tím, že příští generace bude zase financovat je. Tento systém však funguje dobře jen v situaci, kdy je podíl ekonomicky aktivních ve výrazné převaze vůči postaktivním.*²⁸

*Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) loni oznámila, že od ledna do konce listopadu vyplatila na důchody a dávky nemocenského pojištění o 29,6 miliardy korun více, než vybrala na pojistném.*²⁹

4) Vybrané mimoekonomické faktory snížení porodnosti

Některé ekonomické i sociální příčiny snižování počtu dětí na jednu ženu, a

²⁴ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 87

²⁵ Komárková, R., Rymeš, M., Vysekalová, J., PSYCHOLOGIE TRHU, Grada publishing s.s r.o. Praha 1998, ISBN 80-7169-632-3 str. 14

²⁶ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 88

²⁷ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 91

²⁸ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 101

²⁹ <http://www.novinky.cz/domaci/187899-na-penze-a-nemocenske-bylo-vyplaceno-o-30-miliard-vice-nez-se-vybralo.html>

zvyšování průměrného věku pro rodičovství, zejména v ČR. Důležité následky sociálních a ekonomických změn, změna ve strukturaci společnosti. Změny v tradičních funkcích rodiny a její obvyklé struktura

Příčiny populačního stárnutí spatřují někteří odborníci v stále stoupajícím počtu dobrovolně bezdětných žen. Důvody bezdětnosti, jak dobrovolné, tak nedobrovolné, právě tak jako důvody pro rodičovství, jsou značně individuální, nicméně některé se objevují výrazně častěji. Patří mezi ně mj. změny v obvyklé struktuře rodiny, vlivy zdravotnické, náboženské a sociální.

A) Sociální vyvlastnění rodiny

Moderní společnost, ve srovnání s tou tradiční, značně pozměnila funkce rodiny a její strukturu. Rodina je dnes obvykle chápána jako souhrn manželů a jejich dětí, žijících s nimi ve společné domácnosti. Není již společenstvím příbuzných v několika pokoleních, nezajišťuje uspokojení prakticky všech potřeb svých členů – ekonomické zajištění, vzdělávání, péče o nemocné, seniory, děti, ochrana bezpečí jednotlivých členů i rodiny jako celku. Rodina již není výrobní jednotkou, která zároveň zajišťuje předávání zkušeností a znalostí z generace na generaci. Zároveň s tím, jak přestávají být manželé a další členové rodiny na sobě ekonomicky závislí, přibývá rozvodů, osamělých rodičů a tudíž i dětí, žijících bez péče druhého rodiče, i bez vzoru manželského či partnerského vztahu, podle kterého by pak vybudovali ten svůj.³⁰³¹³²

Zajištění péče o seniory je pro jejich potomky stále problematičtější. Lidé ve věku, kdy soustavnější pomoc okolí potřebují, mívají mnohdy děti v předdůchodovém věku (45-65 let). Děti mají oprávněnou obavu zůstat se stárnoucími rodiči doma, neboť právě výdělek z tohoto období nejvíce ovlivní jejich vlastní důchod, a případný návrat do zaměstnání je pro ně téměř nerealizovatelný, neboť o lidi v předdůchodovém věku je mezi zaměstnavateli nejmenší zájem.³³ I případnou finanční podporu, pokud jsou schopni poskytnout, směřují lidé obvykle raději svým dětem, zvláště mají-li malá vnoučátka, jejichž rodiče jsou odkázáni pouze na značně nedostatečný rodičovský příspěvek. Navíc modernizace narušuje tradiční příbuzenské sítě, ruší existenciální a emocionální podporu, narušuje i tradiční sousedství.³⁴

Jan Keller nazývá tuto situaci „sociálním vyvlastněním rodiny“. Stát přebírá tradiční funkce rodiny i tam, kde by byla rodina schopna a ochotna postarat se o své ekonomicky neaktivní členy. Nyní stát a společnost přebírají za rodinu odpovědnost za vzdělávání a výchovu dětí, za zdravotní péči, za péči o seniory, o ochranu bezpečí rodiny, atd. Uvádí doslova: „Speciální organizace vojenské, hospodářské, soudní, zdravotní, výchovné, sociálně zabezpečovací a další mají společné to, že nejsou složeny z celých rodin, nýbrž z jednotlivců, kteří jsou příslušníky různých domácností. (...) Každý moderní stát bez ohledu na režim, který je v něm právě u moci, rozhodně tvrdí, že zajišťuje chod těchto formálních organizací především s cílem všestranně

³⁰ Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A., DEMOGRAFIE NEJEN PRO DEMOGRAFY, Sociologické nakladatelství Praha 1998, ISBN 80-85850-30-3 str.410-411

³¹ Keller, J., NEDOMYŠLENÁ SPOLEČNOST, Doplněk 1992, ISBN 80-901102-0-7 str. 45-49

³² Horská, P., Kučera, M., Maur, E., Stloukal, M., DĚTSTVÍ, RODINA A STÁŘÍ V DĚJINÁCH EVROPY, Panorama Praha 1990, ISBN 80-7038-011-X 456

³³ <http://www.rovnepřiležitosti.cz/info.php?article=102&PHPSESSID=c4f4402b66bc762e62708b807b828fd5>

³⁴ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 131

ochránit a zabezpečit své občany a jejich rodiny. Poté, co zbavil tradiční rodinu všech podstatných funkcí a pravomocí, které ji stmelovaly, poté, co ji odzbrojil, sociálně vyvlastnil a zpravidla ekonomicky rozbil, projevuje o ni stát dojemnou péči.(...) Potom však nepochopíme, proč se rodina i přes tak všestrannou péči všech zmíněných organizací tak často hroutí, je stále křehčí a rozpadá se hodnému státu doslova pod rukama.“ Zároveň zdůrazňuje paradox, kdy je nám neustále opakováno za různých příležitostí, že rodina je základ státu, nicméně právě o rodinu se stát podle něho stará velmi nedostatečně, náklady státu spojené s péčí o rodinu jsou až daleko za náklady na armádu, státní správu, vedení státu atd. Ale nikdy nikdo netvrdí, že by armáda měla být základem státu. Z hlediska finančních úvah stojí rodina vždy nutně až za těmito strategickými institucemi.³⁵

Pro zajímavost uvádím následující data: Od roku 1986 do roku 2005 se za zhruba dvacet let zvýšila průměrná mzda 6,1x, průměrný starobní důchod 4,7x, rodičovský příspěvek 5,5x, ale přídavky na děti jen 1,16x. Rozpočet ministerstva obrany vzrostl ve stejných letech 4 krát, ačkoliv počet obyvatel i počet vojáků poklesl. Cena mléka vzrostla 7,2x, průměrné náklady na bydlení přibližně 4,3x. (Dle údajů Statistických ročenek.)

Prezident Asociace manželských a rodinných poradců ČR Tomáš Kvarda v rozhovoru pro časopis Květy uvedl: „Statistiky vypovídají o částečném odklonu společnosti od dosud klasického modelu rodiny jako základu státu. Příčin je určitě více, podle mého mínění je jedna z nich nedostatečná prorodinná politika a nízká podpora rodin s nezletilými dětmi. Společnost se individualizuje, lidé bohatnou a chtějí žít bez závazků, chtějí být in. Paradoxní je, že je to zdánlivě výhodné i pro ekonomický růst, přibývá domácností, prodá se více praček, ledniček, kávovarů, odvede se více na DPH, zároveň je nižší porodnost a pak následuje deficit v důchodovém systému. (.....) Přibývá dětí, které trpí spory mezi rodiči. Přibývá rodičů ztrácejících jistotu, že své děti vychovávají správně. Přibývá lidí, kteří ztrácejí schopnost navazovat smysluplné partnerské vztahy a možná i odvahu založit rodinu. (...) Dítě žijící pouze s jedním rodičem má omezenou možnost přirozeného sociálního učení. (.....) Chybí vzor druhého pohlaví a především vzor vzájemné komunikace.“³⁶

B) Metody asistované reprodukce a jejich vliv na porodnost. Pohled laické veřejnosti i odborníků na tyto metody. Důsledky porodů na zdraví matky.

Úroveň zdravotnické péče je velmi důležitým faktorem, jenž má vliv na demografický vývoj společnosti, zejména na úmrtnost, kojeneckou úmrtnost, potratovost a nemocnost; ale i porodnost je na úrovni zdravotnické péče v nezanedbatelné míře závislá.^{37,38}

Nejúčinnější propopulační opatření v oblasti zdravotní péče je podpora léčby asistované reprodukce. Od roku 1982, kdy se v Brně narodilo první české dítě ze zkumavky, dosáhla ČR v oboru asistované reprodukce mezinárodně srovnatelné úspěšnosti, a v některých ohledech máme špičkové výsledky. Přesto podíl dětí narozených díky asistované reprodukci u nás dosahuje sotva poloviny průměru EU, a čtvrtiny ve srovnání s nejmuspělejšími státy. *Primář Centra asistované reprodukce Iscare Milan*

³⁵ Keller, J., NEDOMYŠLENÁ SPOLEČNOST, Doplněk 1992, ISBN 80-901102-0-7 str. 57 -58

³⁶ Zázvorka, J., časopis Květy 41/2010, Sanoma Magazines s.s r.o. Praha 2010, ISSN 0862-898X, str. 15

³⁷ Maříková, H., Petrusek, M., Vodáková, A., DEMOGRAFIE NEJEN PRO DEMOGRAFY, Sociologické nakladatelství Praha 1998, ISBN 80-85850-30-3 str.30

³⁸ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 20

Mrázek uvedl, že od roku 1995 se párům, které u nás podstoupily léčbu, narodilo více než šest tisíc dětí.³⁹ Přitom 78% populace souhlasí s tím, aby zůstaly i nadále možnosti, jak pomoci párům, které nemůžou počít potomka přirozenou cestou. Důležitá příčina toho, že u nás dosud malý podíl neplodných párů využívá asistovanou reprodukci, je velká finanční zátěž. Zatímco například v Belgii se ze zdravotního pojištění platí 6 cyklů, u nás jsou částečně hrazeny 3 cykly asistované reprodukce, a značná část nákladů zůstává na léčeném páru.⁴⁰

Stále však existuje mnoho předsudků: Výsledky průzkumu, provedené společností IBRS ukazují, že genetické zátěže dětí „ze zkumavky“ se obává 13% a možných vedlejších účinků léčby 34% dotazovaných.⁴¹

Další obavy mívají lidé z možné záměny zárodečných buněk při manipulaci s nimi, obavy z mnohočetných těhotenství, u některých lidí se přidávají i otázky po etičnosti podobných zákroků, zvláště u lidí nábožensky založených.⁴²⁴³

Zvyšování věku dožití a zlepšování zdravotního stavu i celkové kondice vede některé lidi k mylnému přesvědčení, že se posunuje i biologická hranice pro rodičovství. Tak tomu ovšem ve skutečnosti není. Věk ovlivňuje plodnost ženy velmi výrazně, podle některých zdrojů klesá fertilita po třicítce až o dvacet procent, o 50% po pětatřicítce a až o 95% po čtyřicítce. I u mužů dochází v souvislosti s věkem k poklesu plodnosti, ale není tak výrazná. Vyšší věk ovšem neznamena jen nižší pravděpodobnost otěhotnění, ale i zvýšené riziko potratů, těhotenských komplikací či narození dětí s vrozenými vývojovými vadami. Navíc medializace pokroků reprodukční medicíny způsobuje přeceňování jejích možností veřejností, a vytváří leckdy dojem, že padesátileté matky jsou samozřejmostí.⁴⁴

Podle doktorky Milady Brandejské z Centra lékařské genetiky a reprodukční medicíny Gennet optimální reprodukční období je u ženy mezi 23-26 lety, po 30 se reprodukční schopnost zhoršuje, nad 35 let velmi významně. Důvodem jsou stárnoucí vajíčka, ale rozhodně to neznamena, že nelze otěhotnět vůbec, jen to někdy déle trvá. Podle statistik po 40 otěhotní přirozenou cestou jen 3% žen. S věkem ženy také klesá úspěšnost metod, a to je důvod, proč techniky asistované reprodukce hradí VZP "jen" do 39 let + 364 dnů, ostatní pojišťovny do 38+364 dnů. Nic ale nebrání tomu, aby si nad tuto věkovou hranici žena léčbu uhradila sama. Stát hradí vyšetření plodové vody u žen, které otěhotněly po 35. roce, aby jim umožnil porod zdravého dítěte.⁴⁵

Samotné rodičovství nemusí být pro zdraví jen přínosem, zvláště pro matku. Mnoho porodů, navíc krátce za sebou, může mít některé zdravotní následky, zejména varixy, strie, inkontinence (problémy s udržením moči), bolesti břicha (srůsty po několika císařských řezech), plochá noha, bolesti zad (bederní a křížová oblast), obezita, depresivní ladění jako pozůstatek přestálé laktanční deprese nebo psychózy, traumatizující vzpomínky na porod, u narození postižených dětí výčitky, deprese (proč zrovna já, my), vyčerpanost až selhání imunitního systému, snížená funkce štítné žlázy, anemie (hodně dětí za sebou, nespavé děti, uplakané děti apod.)⁴⁶

³⁹ <http://www.novinky.cz/koktejl/178236-deti-ze-zkumavky-slavily.html>

⁴⁰ Hirschová, E., časopis Květy 35/2009, Sanoma Magazines Praha 2009, ISSN 0862-898X str. 58-59

⁴¹ Hirschová, E., časopis Květy 35/2009, Sanoma Magazines Praha 2009, ISSN 0862-898X str. 58-59

⁴² <http://www.novinky.cz/zena/deti/179873-o-umelem-oplodneni-stale-koluje-mnoho-polopravd-a-mytu.html>

⁴³ <http://www.stopneplodnosti.cz/>

⁴⁴ <http://www.planovanirodiny.cz/rservice.php?akce=tisk&cisloclanku=2008060201>

⁴⁵ <http://www.lidovky.cz/odpovedi.asp?t=BRANDEJSKA>

⁴⁶ Sdělení Mgr. Marie Blažkové, porodní asistentky

C) Pohled náboženský. Vztah čtyř nejrozšířenějších světových náboženství k porodnosti a regulaci počtů

Tzv. reprodukční chování společnosti ovlivňují mj. i náboženství a církve, proto i vztah k sexualitě, k plazení dětí a k regulaci počtů je v každé společnosti do jisté míry dán právě pohledem, který na danou problematiku má její převládající náboženství.⁴⁷

V mytologii prakticky všech dávných kultur se setkáváme s uctíváním plodnosti, mužské i ženské. Mnoho různých obřadů se věnovalo právě manželské plodnosti, mnoho bohů bylo jeho ochránci a patrony. (Bylo doloženo uctívání plodnosti již v pravěku. Důkazem vážnosti mateřství a ženské plodnosti jsou tzv. Venuše, malé sošky zdůrazňující atributy těhotenství, tj. břicho a ňadra.)^{48,49}

Kupř. v Eposu o Gilgamešovi je v posmrtné říši hodnocen život člověka mj. i podle počtu dětí⁵⁰

Buddhismus považuje sexuální vztah mezi lidmi za velmi pozitivní, neodvrací se ani od homosexuálních vztahů, ale interrupce rozhodně odmítá s tím, že by každé počaté dítě mělo být přivedeno na svět, a nemohou-li se o něho starat rodiče, pak by ho měli dát k adopci těm, kdo po dítěti velmi touží, ale tohoto požehnání se jim nedostalo.⁵¹

Židovské náboženství, vycházejíc zejména ze Starého zákona, jednoznačně upřednostňuje snahu o děti. Oženit se a mít děti považují za povinnost, neboť tím plní Boží příkaz plodit a množit se. Ani celoživotní zasvěcení studiu tóry není dostatečným argumentem pro celibát. Ovdovělým a rozvedeným se doporučuje uzavřít nové manželství. Ve Starém zákoně na několika místech Bůh odměňuje či vyznamenává lidi právě vysokou plodností, jako důkazem svého nejvyššího požehnání.⁵²

Třetí z velkých světových náboženství, islám, nevidí nutně v sexualitě jako takové nic špatného, tím méně hříšného. Oženit se je podle muslimského práva záslušnější, než zůstat svobodný. Islám velmi ctí ženu, která porodí syna jako pokračovatele rodu, ovšem Ulamá (tj. duchovenstvo) odmítají programy plánování rodiny, antikoncepci, interrupce, atd. Muhamed sám se zasazoval o lepší postavení ženy v islámské společnosti, i když společnost byla patriarchální, ženy nebyly muslimy „druhého řádu“. Avšak moderní doba přinesla některým muslimským ženám úděl „stroje na rození dětí“, přestaly být rovnocennými partnery svých mužů, a jejich hodnota začala být vyjadřována jen v počtu dětí, zvláště mužského pohlaví, které přivedou na svět. Tento pohled na ženu není však jednotný v celém muslimském světě, některé jeho části mají na ženy a jejich úkol ve společnosti pohled mnohem bližší tomu našemu evropskému.⁵³

⁴⁷ Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A., DEMOGRAFIE NEJEN PRO DEMOGRAFY, Sociologické nakladatelství Praha 1998, ISBN 80-85850-30-3 str. 15

⁴⁸ Popelka, M., Válková, V., DĚJEPIS PRO GYMNÁZIA A STŘEDNÍ ŠKOLY, PRAVĚK A STAROVĚK, SPN a.s. Praha 2004, ISBN 80-7235-145-1, str. 16-17

⁴⁹ Horská, P., Kučera, M., Maur, E., Stloukal, M., DĚTSTVÍ, RODINA A STÁŘÍ V DĚJINÁCH EVROPY, Panorama Praha 1990, ISBN 80-7038-011-X str. 29

⁵⁰ <http://www.grimoar.cz/gilgames/glgms.php>

⁵¹ Lama Ole Nydahl, MOUDROST OKAMŽIKU, Bílý deštník Brno 2006, ISBN 80-239-7054-2 str. 86-87 a 100 a 162

⁵² Pavlincová, H., a kol., SLOVNÍK TŘÍ NEJVÝZNAMĚJŠÍCH MONOTEISTICKÝCH NÁBOŽENSTVÍ, Mladá fronta Praha 1994, ISBN 80-204-0440-6 str. 68-69

⁵³ Pavlincová, H., a kol., SLOVNÍK TŘÍ NEJVÝZNAMĚJŠÍCH MONOTEISTICKÝCH NÁBOŽENSTVÍ,

„Manželství, jak určil Bůh nebeskou moudrostí, má sloužit našemu dobru a štěstí. Směřuje k vytvoření rodin a předpokládá uchování zdravého manželského života, v jehož nevadnoucím trvání člověk nalézá pohodu srdce, a v jehož prostranném sále si oba manželé navzájem poskytují ducha lásky a milosrdenství. V jeho svěžím duchu vyrůstá rostlina synů a dcer, kvete a dává plody, a je potěšením oběma rodičům, přináší jim radost v životě a útěchu v hodině smrti a zároveň významně slouží budování národa a jeho síly. Bůh je Bůh v manželském životě, a Bůh je Bůh v dětech, a Bůh je Bůh v rodinách.“ (Mahmút Šaltúd, Fetvy)⁵⁴

Naproti tomu křesťanské učení, vycházející hlavně z Nového zákona, zastává názor, že panenství, bezženství a sexuální čistota jsou vyššími hodnotami ve vztahu k Bohu než manželství. Zatímco protestantismus celibát odmítá, jednotlivé papežské koncily požadavek celibátu potvrzovaly. Nicméně, vznikne-li již manželství, má v ideálním případě dosáhnout trojího účelu: Vzájemné podpory, zplození a výchovy dětí a sexuálního uspokojení. Podhodnocení sexuality, a pozdější učení o dědičném hříchu vede k velmi diskutabilnímu vztahu katolické církve k regulaci početí.⁵⁵

*Velkou nevoli nekatolické veřejnosti, zvláště odborné, vyvolali zejména papežové Jan Pavel II. a Benedikt XVI. doporučením, aby lidé zcela odmítali použití kondomů.*⁵⁶

D) Sociální faktory ovlivňující porodnost. Pohled veřejnosti

Velmi výrazným vlivem na rozhodování o svém budoucím rodičovství je celková sociální situace konkrétní rodiny: ekonomická, vztahová, bytová, zdravotní, nemalý vliv má kariéra a společenské postavení budoucích rodičů, kterých by se museli kvůli případným dětem na čas vzdát.

*Tyto faktory nemusí působit nutně jen proti rodičovství. Příkladem může být tzv. skrytá nezaměstnanost, kdy se žena rozhodne raději pro mateřství, než pro evidenci uchazečů o zaměstnání, neboť tento status jí dává pocit užitečnosti, a tudíž i větší sociální prestiž, nežli nezaměstnanost zjevná.*⁵⁷

Byla prokázána souvislost mezi snižující se plodností (tj. počet porodů na jednu ženu) a vyšším vzděláním obyvatel. Blahobytová teorie hovoří o tom, že bohatí mají méně dětí, ale zároveň rodiny mohou omezovat počet dětí proto, aby jim poskytly vyšší vzdělání i vyšší společenské postavení a životní úroveň. Není zcela zřejmé, zda výdělečná činnost žen působí na menší počet dětí, nebo zda ženy s větším počtem dětí nejsou ekonomicky aktivní. Pro nové demografické chování je charakteristické plánování počtu dětí, ve kterém důležitou roli hraje zvyšující se emancipace žen, zejména jejich vyšší vzdělání. Zavedení povinné školní docházky způsobilo, že děti přestaly být lacinou pracovní silou, ale staly se naopak ekonomickou zátěží na mnoho let.⁵⁸

Rovněž je důležitý názor, podle kterého více dětí vede k větší odpovědnosti. Jedináček - nebo rodina se dvěma dětmi (dokončená manželská plodnost představuje v západních zemích pouze 1,3 – 1,6 dítěte) - není vnímán jako priorita a děti se dostaly v kategorii životních hodnot většiny lidí až za faktory osobního rozvoje, úspěšnosti,

Mladá fronta Praha 1994, ISBN 80-204-0440-6 str. 436 a 451 a 461

⁵⁴ Kropáček, L., DUCHOVNÍ CESTY ISLÁMU, Vyšehrad Praha 2006, ISBN 80-7021-821-5 str. 127 a 131

⁵⁵ Pavlincová, H., a kol., SLOVNÍK TŘÍ NEJVÝZNAMĚJŠÍCH MONOTEISTICKÝCH NÁBOŽENSTVÍ, Mladá fronta Praha 1994, ISBN 80-204-0440-6 str. 155 a 232 a 286

⁵⁶ <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=632323>

⁵⁷ Klimentová, E., SOCIÁLNÍ POLITIKA III., Univerzita Palackého v Olomouci 2008, ISBN neuvedeno, str. 63

⁵⁸ Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A., DEMOGRAFIE NEJEN PRO DEMOGRAFY, Sociologické nakladatelství Praha 1998, ISBN 80-85850-30-3 str. 106-107

kariéry a hmotného postavení. Někdy se děti staly až přítěží.⁵⁹

Jinými slovy klesla prestiž mateřství. Rodiče chtějí „něčeho“ v životě dosáhnout, ale to „něco“ není starost o rodinu. Péče o děti není pro ně plnohodnotné naplnění života, nevnímají ji jako úspěch v životě, protože není vyjádřena ekonomickými měřítky. „Něco“ v životě dokázat znamená dokázat něco oceněného penězi. Úspěch v životě je dán jen ekonomickým úspěchem, a tak kariéra mámy není „budováním kariéry“, užívat si potěšení z rodičovství už není „něco si v životě užít“.⁶⁰

Hodnota dětí a rodiny se změnila. Nejsou již vnímány jako pracovní síla, jako investice, která zajistí rodiče ve stáří a nemoci, ale naopak staly se ekonomickou i časovou zátěží na mnoho let. Ať již jsou příčiny jakékoliv, zůstává fakt, že populace vyspělých zemí stárne, a v poslední době, byť ne tak výrazně, i těch rozvojových.⁶¹

Přesto podle výsledků výzkumu Hany Horákové z roku 2005 a podle údajů z výzkumu CVVM Naše společnost 2005 je „mít děti“ jednou z nejdůležitějších hodnot pro respondenty. Pro některé věkové skupiny se umísťovala tato hodnota v prvním pořadí, pro ostatní v druhém, výjimečně ve třetím či čtvrtém ze sedmi. Pro ženy bylo „mít děti“ vyhodnoceno jako nejdůležitější životní hodnota.⁶²

V dubnu 2004 byla do šetření CVVM v rámci výzkumu zařazena otázka k posouzení několika výroků o bezdětnosti a vývoji porodnosti ČR. Mezi výsledky se mimo jiné objevila tato data: 85% dotázaných se domnívalo, že člověk má zajistit pokračování rodu, a že nemít možnost předat svoje zkušenosti svým dětem je velmi smutné. 61% by doporučilo lidem, kteří ze zdravotních důvodů mají problémy s početím dítěte, aby se snažili všemi dostupnými prostředky zvrátit tento úděl. 65% souhlasí s tím, že přivést na svět děti a vychovat je je povinností vůči společnosti. 80% respondentů v klesající míře porodnosti vidí hrozbu pro budoucnost státu. Pouze 3% ní podporu získal výrok, že na světě je tolik opuštěných dětí, o které by se člověk mohl starat, že je nadbytečné mít vlastní. Jen pětina dotázaných věří, že věnovat se partnerovi, práci a koníčkům může být i bez dětí plnohodnotným životem. Převládající nesouhlas panuje i u výroku, že by dobrým řešením klesající porodnosti byla přistěhovalecká politika.⁶³

Na otázku „Kolik dětí je dobré mít, aby to prospívalo dětem samotným“ odpovědělo jen půl procenta rodičů, že nejvýhodnější pro dítě je být jedináčkem. 90% rodičů považuje za optimální pro dítě mít jednoho nebo dva sourozence, 7,2% rodičů si myslí, že nejlepší je mít 3 sourozence, a jen 2,3% rodičů si myslí, že dětem je nejprospěšnější, mají-li 4 nebo více sourozenců. ⁶⁴ Při tom průměrný počet plánovaných dětí byl u snoubenců 2,21. Více než polovina všech dotázaných dvojic vyslovila názor, že za předpokladu vyhovujícího bytu a lepších finančních podmínek by měla 3 děti, a dvojic, které by nechtěly 3 děti za žádných předpokladů, bylo téměř 40%.⁶⁵

⁵⁹ Horská, P., Kučera, M., Maur, E., Stloukal, M., DĚTSTVÍ, RODINA A STÁŘÍ V DĚJINÁCH EVROPY, Panorama Praha 1990, ISBN 80-7038-011-X str. 458

⁶⁰ West, G.K., DOBRODRUŽSTVÍ PSYCHICKÉHO VÝVOJE, Portál s.s r.o. Praha 2002, ISBN 80-7178-684-5 str. 92-93 a 196

⁶¹ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 18

⁶² http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20ditete%20v....pdf

⁶³ http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20ditete%20v....pdf

⁶⁴ Matějček, Z., DÍTĚ A RODINA V PSYCHOLOGICKÉM PORADENSTVÍ, Státní pedagogické nakladatelství Praha 1992, ISBN 80-04-25236-2 str. 59

⁶⁵ Srb, V., DEMOGRAFICKÁ PŘÍRUČKA, Nakladatelství Svoboda Praha 1967, ISBN neuvedeno, str. 251

Odkládání mateřství do vyššího věku je provázeno zvyšováním poměru bezdětných žen, jak dokazuje projekce konečné bezdětnosti žen, zpracované demografem Tomášem Sobotkou. Podle její vysoké varianty může u některých věkových kohort dosáhnout téměř pětiny bezdětných žen.⁶⁶

Dobrovolná bezdětnost se stává životním stylem značné části populace vyspělých západních zemí. Specialistka na problematiku bezdětnosti Jean Veevers předvídá, že dobrovolná bezdětnost se může v blízké budoucnosti pohybovat kolem 15-20%.⁶⁷

Podle psychiatra MUDr. Cimického ženy, které se původně rozhodly pro život bez dítěte, „prozrou“ leckdy pozdě. Plodnost ženy klesá, pravděpodobnost početí dítěte se zmenšuje, a navíc mnohé mají problém i najít vhodného partnera. Dalo by se říci, že všichni vhodní potenciální otcové jsou již zadáni. Zároveň stoupá počet lidí, kteří děti nemohou mít ze zdravotních důvodů, podle některých odhadů až čtvrtina párů má nějaké problémy s početím. Někteří lidé považují ženy, které se rozhodly nikdy děti nemít, za sobecké bytosti – zajímá je jen jejich pohodlí, zábava, kariéra, sport, cestování.... Podle dr. Cimického však v jejich podvědomí stále touha po dětech, daná přírodou, přetrvává, jen si ji nechtějí přiznat. Nebo ji přiznají, ale mnohdy je pozdě. Populární zpěvačka Mariah Careyová to shrnula slovy: „Vůbec si nenechám zkazit svou image a styl divy tím, že budu vyměňovat plínky.“ Mezi šedesátnicemi je dnes asi jen pět procent bezdětných. V generaci dnešních třicátnic to bude možná až sedmáct procent. Podle demografů bude počet bezdětných žen v české společnosti neustále růst. Částečně za tento fakt bude moci zvýšená neplodnost žen, dominantu ale převezme dobrovolná bezdětnost.⁶⁸

Dobrovolně bezdětní zakládají svoje kluby a diskusní fóra, na kterých se vzájemně ujišťují ve svém přesvědčení, vychvalují svůj životní styl a vyjadřují se někdy velmi pohrdlivě o lidech, kteří děti mají nebo po nich touží. Děti a starost o ně považují za nechutné, otravné či parazitující. Na své rozhodnutí nemít děti jsou hrdí.⁶⁹

5) Ekonomické důsledky úrovně porodnosti

Nejdůležitější ekonomické důsledky zvyšování a snižování porodnosti a následného stárnutí populace

Ekonomika a její vlivy bývají jednou z nejčastějších kritérií, podle kterých se dnes rodiče rozhodují, kolik a kdy mít děti. Ale zároveň je to právě porodnost, která ve svém konečném důsledku ovlivňuje stav ekonomiky, a to dlouhodobě. Odborníci se již dlouhou dobu zabývají jednotlivými důsledky zvyšování a snižování porodnosti na stav ekonomiky, a to jak na stav momentální, tak v dlouhodobé perspektivě. Dle ekonomů Simona populační růst může mít nepříznivé následky z krátkodobého hlediska, ale pozitivní dopad dlouhodobě.⁷⁰⁷¹

Jako příklad uvádím doporučení Mezinárodní populační konference v Mexiku z roku 1984: „Vlády, které se domnívají, že úroveň porodnosti v jejich zemích je příliš nízká, mohou zvažovat finanční a další podpory rodinám, které by jim pomohly v jejich rodičovských povinnostech a ulehčily přístup k nezbytným

⁶⁶ http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20ditete%20v....pdf

⁶⁷ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 25

⁶⁸ <http://www.novinky.cz/zena/deti/173424-stale-pribyva-zen-ktere-nechteji-mit-deti.html>

⁶⁹ <http://nokidding.webovastranka.cz/forum/23/443>

⁷⁰ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 93

⁷¹ Roubíček, V., ÚVOD DO DEMOGRAFIE, Codex Bohemia s.s r.o. Praha 1997, ISBN 80-85963-43-4, str. 21

službám. Podobně návrh evropské populační konference ve Štrasburku v roce 1982 navrhuje 4 opatření: a) daňová zvýhodnění a finanční převody ve prospěch rodiny s dětmi, b) záruku rodičovské dovolené, c) poskytování služeb, d) preferenci bytové podpory rodin s dětmi. Z těchto příkladů je zřejmé, jak právě ekonomická hlediska jsou považována za důležitá pro vývoj porodnosti již dlouhou dobu.⁷²

Názory odborníků se různí a také statistické údaje nejsou zcela jednoznačné. Ekonomický rozvoj se často chápe jako růst životní úrovně a blahobytu obyvatelstva měřeného jako růst průměrného reálného příjmu na hlavu. Ekonomický rozvoj je podmíněn ekonomickým růstem, což je celkové zvyšování bohatství, které ekonomové chápou jako zvyšování reálné úrovně čistého národního produktu. Rozdíl mezi ekonomickým rozvojem a ekonomickým růstem tedy spočívá v tom, že ani vyšší ekonomický růst se při prudkém růstu populace nemusí projevit v celkovém ekonomickém rozvoji, neboť v takových podmínkách se nemusí zvýšit průměrný reálný příjem na osobu. Podíváme-li se na celosvětová data zaznamenávající ekonomický rozvoj a populační růst, nalezneme mezi těmito dvěma proměnnými statistickou souvislost, která naznačuje, že vyšší průměrné příjmy se spíše snoubí s nízkým populačním růstem a naopak. Tento vztah má ovšem některé výjimky. Silným zastáncem názoru, že populační růst stimuluje ekonomický rozvoj, je např. britský ekonom C. Clark, který tvrdí, že v dlouhodobé perspektivě jenom společnost s rostoucí populací - na rozdíl od společnosti s populací stagnující nebo vymírající - může dosáhnout ekonomického rozvoje. Efektem rostoucí populace jsou podle Clarka velké a rozšiřující se trhy, které jsou pro rozvoj ekonomiky podstatné. Známým zastáncem pozitivních účinků populačního růstu na ekonomický rozvoj je i americký ekonom Julian Simon, jenž ve své monografii Nejlepší zdroj argumentuje, že vysoké počty obyvatel jsou tím nejlepším možným zdrojem řešení problémů, neboť čím více hlav v populaci, tím větší naděje na více rozumu, a tím i naděje na dosažení vyšší míry technologického pokroku. Podle Keyfitze však inovace pochází většinou od těch, kteří mají k dispozici pohodlí a bohaté zdroje. A je-li v dnešní době jedním z nejvýznamnějších faktorů ekonomického rozvoje tzv. lidský kapitál (vzdělanostní úroveň populace a její pracovní dovednosti a motivace), znamená to, že ne víc lidí, ale vzdělanější pracovní síla rozhoduje o celkové ekonomické úrovni společnosti. Odpůrci názorů o pozitivních efektech populačního růstu jsou většinou označováni jako neomalthuziánci, a jejich hlavní tezí je, že ekonomický růst se neprojeví v celkovém rozvoji, pokud se populace nebude zvyšovat nižším tempem, než růst ekonomiky⁷³

V 18. století přišel duchovní Thomas Malthus s názorem, že lidstvo roste rychleji než zdroje jeho obživy a že velikost populace je nutno regulovat. Cestu viděl v sexuální zdrženlivosti a pozdních sňatcích.⁷⁴

Růst počtu obyvatel v moderní společnosti znamená z ekonomického hlediska dva druhy výdajů: Spotřebuje zdroje, které by mohly být vynaloženy jiným způsobem (Spengler odhadl, že jednaprocentní růst populace ročně vyžaduje asi čtyřprocentní nárůst národního důchodu.), více dětí v rodinách znamená nižší schopnost tvořit úspory a nižší objem úspor v ekonomice snižuje míru investic, a zároveň více dětí ovšem také znamená nižší příjem státu, neboť vícečetné rodiny mají obvykle daňové úlevy. Proměňuje věkovou strukturu a zvyšuje podíl populace ekonomicky závislé na populaci ekonomicky aktivní. Tyto úvahy naznačují, že populační růst má spíše

⁷² Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 133

⁷³ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str.91-94

⁷⁴ http://www.levret.cz/texty/casopisy/mb/2004_3/cepicky.php?PHPSESSID=24b27b1afaf6347533672cbf7eea8387

negativní ekonomické efekty. Z celosvětového hlediska však hlavním problémem je tzv. „únosná kapacita Země“. Za současného růstu celosvětové populace o 1,7% by se počet lidí světa zdvojnásobil za 41 let, a tak zde hrozí možnost přemnožení lidí jako druhu. Z takového hlediska je populační růst faktor celkově, nejenom ekonomicky, negativní.⁷⁵

Světová populace dosáhne v roce 2011 počtu sedmi miliard lidí. Velká většina z nich bude z rozvojových či chudých zemí. Oznámila to americká nevládní organizace sledující demografický vývoj na planetě Population Reference Bureau. Asie, Afrika a Latinská Amerika se budou v příštích 40 letech podílet na nárůstu světové populace ohromujícími 97 procenty. V roce 2050 se Indie s 1,7 miliardou lidí stane nejlidnatějším národem na světě. Následovat má Čína s asi 1,4 miliardou obyvatel. Třetí Spojené státy mají mít na 439 miliónů lidí.⁷⁶

Easterlin na datech z jedenácti vyspělých zemí sledoval křivky populačního růstu a křivky reálných příjmů na hlavu od r. 1870 do r. 1988. Z této více než stoleté časové řady v Easterlinových grafech zřetelně vyplývá negativní vztah mezi ekonomickým a populačním růstem. Ekonomický nárůst byl spojen s populačním poklesem. To vedlo Easterlina k vyslovení názoru, že je pravděpodobné, pokud by měl existovat vztah mezi těmito procesy, je to vývoj příjmů na hlavu, jenž ovlivňuje populační růst, a ne naopak.⁷⁷

Skutečnost se však zdá být složitější: Nízká ekonomická úroveň společnosti vede k nízké vzdělanosti, a ta k vysoké porodnosti, neboť pro nevzdělanou část populace jsou často nedostupné informace o možnostech plánování počtu dětí. Vysoká porodnost pak vede k zvyšování počtu ekonomicky závislých osob, a tím k snižování životní úrovně. Jedináčka je vždy mnohem snazší finančně zajistit, a tím mu i poskytnout možnost vzdělávání, než mnohočlennou rodinu. To spolu s tím, jak děti přijímají životní postoje a celkový způsob života svých rodičů, vede k tomu, že se nízká ekonomická a vzdělanostní úroveň rodiny přenáší z generace na generaci.⁷⁸⁷⁹

Dalším ekonomickým problémem v této souvislosti je stárnutí pracovní síly. Existují mnohé hypotézy, že stárnoucí pracovní síla je např. méně produktivní z důvodu celkově nižší vzdělanostní úrovně a kreativity, což může údajně být v dynamicky se vyvíjející společnosti skutečný problém. Konečně stáří pracovní síly je také považováno za problematické z toho důvodu, že starší pracovníci obvykle zastávají vedoucí pozice. Pokud by tedy převažovali nad mladými pracovníky, mohla by vzniknout situace, že by bylo příliš mnoho vedoucích, úporně se držících svých pozic, a málo pracovníků.⁸⁰

Odborníci předpokládají, že současný systém vyplácení důchodů se stane neudržitelným, neboť stoupá počet důchodců v poměru k počtu aktivních pracovníků, ale samotné zvýšení porodnosti by vedlo k dalšímu přílivu ekonomicky závislého obyvatelstva.⁸¹

⁷⁵ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 7 a 91-94

⁷⁶ <http://www.novinky.cz/zahranicni/176286-za-dva-roky-bude-na-svete-sedm-miliard-lidi.html>

⁷⁷ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 95-96

⁷⁸ West, G.K., DOBRODRUŽSTVÍ PSYCHICKÉHO VÝVOJE, Portál s.s r.o. Praha 2002, ISBN 80-7178-684-5 str.198 a 174

⁷⁹ Horská, P., Kučera, M., Maur, E., Stloukal, M., DĚTSTVÍ, RODINA A STÁŘÍ V DĚJINÁCH EVROPY, Panorama Praha 1990, ISBN 80-7038-011-X str. 397

⁸⁰ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 99

⁸¹ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str.91-94

Jak se shodují zahraniční ekonomové, existuje v podstatě trojí možnost řešení: Prostřednictvím vyššího ekonomického růstu, prostřednictvím snížení reálné výše důchodů a redukce životní úrovně důchodců, či prostřednictvím zvýšení důchodového věku.⁸²

Ekonomický růst spočívá v růstu produktivity práce, která umožní udržet budoucí vyšší počty důchodců na současné úrovni ekonomického zatížení. Toto řešení, byť je považováno za ideální, by bylo velmi obtížně realizovatelné. Rovněž vytváření dostatečně velkých fondů pro financování penzijních programů s sebou vždy nese potřebu zvyšování daňového zatížení populace, což při nepopulárnosti takových opatření je politicky obtížným krokem. Reálné snížení výše důchodů by bylo opatřením s velmi problematickými následky. Redukce výše důchodů by znamenala nižší hladinu příjmů, která by vedla k celkovému snížení životní úrovně značné části obyvatel, jejichž počet se navíc stále zvětšuje. S tím by se ovšem snížila taky spotřeba a odbyt firem, takže ekonomické problémy by se vlastně jenom přesunuly. A tak se jako nejschůdnější řešení jeví varianta zvýšení věku, v němž vzniká nárok na starobní důchod. Ani toto řešení není zcela bez problémů. Tím největším je neochota zaměstnavatelů přijímat staré pracovníky, jestliže současná ekonomická situace a zvyšující se nezaměstnanost umožňují firmám vybírat si mladé, z jejich pohledu perspektivní pracovní síly s čerstvými znalostmi a s předpokládanou nižší nemocností a vyšší produktivitou práce. V nestabilních ekonomikách bývají staří pracovníci poslední, kdo získá zaměstnání, ale současně těmi prvními, kteří jsou propuštěni.⁸³

Je ovšem pravdou, že v době, kdy ještě neexistovalo sociální zabezpečení rodin s dětmi a seniorů ze strany státu, byla ve skutečnosti porodnost daleko vyšší. V letech 1785 – 1825 se počet živě narozených dětí na 1000 obyvatel pohyboval kolem 45, a neklesal pod 40. V letech 2000 – 2006 se pohyboval tento údaj v rozmezí 8,8 – 10,3. Nabízí se tedy otázka, zda by jejich zrušení vedlo lidi k zodpovědnosti za svůj osud: Kdo má dost dětí, ten je zabezpečen na stáří skrze ně. Kdo se zůstane z jakéhokoliv důvodu bezdětný, ten si peníze, jinak investované do zabezpečení a vzdělávání dětí, našetří do budoucna.⁸⁴

„Odkládání rodičovství je problémem vyspělých států, přináší velké sociální, psychologické, zdravotní i ekonomické problémy, ale dosud není této problematice věnována adekvátní pozornost, není součástí výchovy k rodičovství. O problému se mluví pouze v souvislosti s klesající porodností, což je kontext, který mohou lidé vnímat spíše jako nepřijatelný nátlak na „produkcii dětí“. Individuální zdravotní a psychosociální rizika tak zůstávají naprosto nepovšimnuta.“⁸⁵

Změny v obvyklém počtu dětí a ve věku, kdy jsou přiváděny na svět, jsou zdůvodňovány dvěma způsoby: Podle jednoho pohledu jde o nové možnosti mladých lidí, které se jim v první polovině devadesátých let otevřely ve srovnání s léty minulými, a které se tito lidé snaží maximálně využívat před založením rodiny, zejména studium, cestování, poznávání jiných zemí a kultur, získávání pracovních zkušeností a dostatečného materiálního zabezpečení apod. Podle druhého pohledu jde spíše o důsledek ztráty některých výhod, určených mladým lidem zakládajícím rodinu, jako jsou zvýhodněné novomanželské půjčky, upřednostnění v přidělení bytu, a nepoměrně vyšší pravděpodobnost získání práce, nežli je tomu v dnešní společnosti s

⁸² Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 100-103

⁸³ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 104

⁸⁴ http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

⁸⁵ <http://www.planovanirodiny.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocianku=2008060201>

jistou mírou nezaměstnanosti.⁸⁶

6) Péče státu o rodiny s dětmi

Vývoj nárokovosti a výše sociálních dávek. Další podpora státu rodinám – služby pro rodiny s dětmi, daňové úlevy, slevy na zboží a služby určené rodičům dětí. Péče o děti v oblasti práva a právní ochrany

A) Vztah veřejnosti k propopulačním opatřením, zejména k výši a nárokovosti dávek pro rodiny s dětmi

Péče státu o rodiny s dětmi, zejména v ekonomické oblasti, je považována za nejdůležitější propopulační opatření. Každá společnost, ať socialistická nebo demokratická, se snaží podporovat rodiny s dětmi a ochránit oprávněné zájmy nezletilých dětí. Rozdíl je ve formách a celkovém rozsahu této péče.

Dle výzkumů CVVM většina rodin s dětmi, ať úplných nebo neúplných, souhlasí s tím, že dávky pro rodiny s dětmi a podpora státu by měly být adresné, kdy rodinám s nižšími příjmy by měla být poskytnuta vyšší podpora, než těm s vyššími, a rovněž převládá názor, že rodiny s více dětmi by měly být podporovány výrazněji.⁸⁷

„Jisté názorové odlišnosti na dostatečnost a případné zvýšení finanční podpory lze vysledovat v závislosti na tom, zda rodina některé sociální dávky pobírá či nikoliv. (.....) Zvýšení či rozšíření finanční podpory by uvítaly spíše rodiny, které pobírají přídatky na dítě a sociální příplatek. Ty rovněž častěji poukazují na nedostatečnost stávajících podpůrných opatření. Naopak rodiny, které dané dávky nepobírají, nepovažují navýšení dávek za nutné a existující podpora jim připadá vcelku dostatečná.“⁸⁸

Podpora rodiny ze strany společnosti se může realizovat několika různými způsoby, při čemž za nejvýznamnější lze považovat podporu finanční. Z ekonomického hlediska se jedná o přerozdělení příjmů rodinám či osobám ve společensky uznaných situacích. Finančně je přitom možno podporovat rodinu jednak přímo, tj. prostřednictvím sociálních dávek, a jednak nepřímo, přes daňová opatření. Finanční podpora je díky svému charakteru pro příjemce poměrně snadno „viditelná“ a měřitelná. Jejím cílem je buď kompenzace nákladů života v rodině, nebo určité ocenění výkonu rodinných funkcí. Přímá podpora se navíc vztahuje na všechny, kdežto nepřímá daňová podpora pouze na výdělečně činné osoby. Pro rodiny je však důležitá i podpora nefinanční, která se uskutečňuje přes nabídku různých služeb pro rodiny, či vytváření příznivých podmínek usnadňujících například harmonizaci pracovního a rodinného života rodičů.⁸⁹

Pro srovnání ještě uvádím výsledky výzkumu, který organizovala Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Podle nich většina dotazovaných bezdětných uváděla, že za hlavní podmínku pro plánování dětí považují zajištěné bydlení a finanční zajištění, za které považovali zejména dokončené vzdělání

⁸⁶ http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20dite%20v....pdf

⁸⁷ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 20

⁸⁸ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 19

⁸⁹ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 7

a nalezení výhodného pracovního místa. Ale při tom ti respondenti, kteří již děti mají, uváděli jako největší problém v rodičovství nedostatek času, fyzické a duševní vyčerpání, narušení jejich vztahu, a za nejpodstatnější považovali pomoc okolí při péči o malé děti, zejména prarodičů, předškolních zařízení, popř. pomoc chůvy.^{90 91}

B) Státní sociální podpora a současný systém dávek a další podpory rodin s dětmi ze strany společnosti

Péče státu o rodiny s dětmi je kromě právní ochrany zaměřena na poskytování přímé finanční podpory a nepřímé ekonomicko-sociální pomoci, kupř. nabídkou či umožněním různých služeb. Pro cíl mé práce je nejdůležitější právě vývoj výše a nárokovosti sociálních dávek. Přímá finanční podpora se v České republice realizuje především přes dávky státní sociální podpory. Nejvýznamnější dávkou co do výdajů i počtu příjemců je přídavek na dítě. Při jeho poskytování je posuzován příjem rodiny, a do konce roku 2007 se následně vyplácel ve třech úrovních podle rodinných příjmů v minulém kalendářním roce. Jeho výše se dále diferencuje podle věku dítěte. Od ledna 2008 zůstává příjmově testovaný, výše násobku příjmu k životnímu minimu se snížila ze 4,0 na 2,4, příjem rodiny již však neovlivňuje výši přídatku, který zůstává nadále odstupňován podle věku dětí. Příspěvek na školní pomůcky ve výši 1000 Kč náležel dětem, které v roce 2006 a 2007 nastoupily do první třídy základní školy a zároveň pobíraly přídavek na dítě. Sociální příplatek je rovněž odstupňován podle věku dětí a příjmu rodiny, dále zohledňuje i osamělost nebo zdravotní postižení rodiče, zdravotní postižení dětí nebo jejich studium na střední či vysoké škole v denním programu. Výše a nároky na rodičovský příspěvek změnilly své podmínky v roce 2004, 2007 a 2008. Podle poslední úpravy si může rodič zvolit délku jeho pobírání a k ní příslušnou výši. Porodné je jednorázovou dávkou, jejíž výše i nárok se změnilly v letech 2006 a 2008. Dalšími dávkami SSP jsou pak příspěvek na bydlení a dávky péčovské péče. Příspěvek na dopravu byl zrušen v roce 2004 a nahrazen slevami žákovského a studentského jízdného. Zaopatřovací příspěvek rodinám vojáků v základní či náhradní vojenské službě byl zrušen zároveň se zrušením této služby. Pohřebné se podle současného zákona vyplácí osobě, která vypraví pohřeb nezletilému dítěti nebo rodiči nezletilého dítěte.⁹²

V souhrnu můžeme říci, že sociální dávky pro úplné a neúplné rodiny jsou stejné, s výjimkou sociálního příplatku, který zohledňuje ve své výši osamělost rodiče. Dávky jsou spíše zaměřeny na děti malé, jejichž rodiče mají omezené možnosti výdělků, některé z dávek se však v případě nezaopatřenosti dítěte mohou vyplácet až do 26ti let věku. V letech 1996 – 2006 dochází k postupnému poklesu výdajů na příjmově testované dávky, i počet jejich příjemců, a naopak výrazný je nárůst nákladů na výplatu rodičovského příspěvku. Přestože celkové výdaje zachovávají rostoucí tendenci, v relaci k hrubému domácímu produktu klesají.⁹³

Nejdůležitější z nepřímých podpor státu rodinám s dětmi je systém daňových

⁹⁰ <http://www.novinky.cz/zena/deti/179636-lide-touzici-po-diteti-povazuji-za-nejdulezitejsi-zajistene-bydleni-a-penize.html>

⁹¹ West, G.K., DOBRODRUŽSTVÍ PSYCHICKÉHO VÝVOJE, Portál s.s r.o. Praha 2002, ISBN 80-7178-684-5 str. 96

⁹² Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 13-14

⁹³ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 15

úlev. Spolu se vznikem samostatné České republiky vstoupil v platnost nový zákon, který umožňoval jednomu z výdělečně činných rodičů snížit daňový základ za každé vyživované dítě v domácnosti, a rovněž snížit daňový základ za poplatníka a jeho manželku, pokud nemá vlastní příjem. Novela zákona o daních z příjmů zrušila odečitatelné položky z daňového základu a zavedla přímý odpočet.⁹⁴

Sociálnímu vyloučení mají předcházet zákony o hmotné nouzi, sociální a nemocenské pojištění, a sociální služby.⁹⁵

Do služeb na podporu rodiny zařazujeme jednak služby sociální, které jsou zaměřené na jedince v nepříznivé sociální situaci a jejichž cílem je prevence sociálního vyloučení a podpora života v přirozeném společenství (sociální poradenství, služby sociální péče, např. pečovatelská služba, osobní asistence, centra denních služeb, a služby sociální prevence kupř. raná péče, azylové domy, krizová péče apod.), jednak různé aktivity preventivního a podpůrného charakteru na podporu fungující rodiny, které se snaží usnadňovat a posilovat partnerské a manželské soužití a rodičovství, podporovat rodiny v péči o děti a v oblasti sladění pracovních a rodinných povinností. Vedle různých volnočasových a vzdělávacích aktivit pro děti nebo pro rodiny s dětmi sem lze zařadit především služby podporující lepší slučitelnost rodinných a profesních rolí. Svou roli však mohou hrát také různé služby pro domácnost.⁹⁶

Sociálně ekonomické změny na začátku 90tých let vedly k výraznému úbytku celkového počtu předškolních zařízení. V polovině 80tých let fungovalo u nás 1400 jeslí a 7500 mateřských škol, v roce 1990 už jen 1043 jeslí, počet školek klesl mezi lety 2000 a 2009 o 1094 na 4809, v roce 2000 bylo u nás už jen 67 jeslí, v roce 2006 už zde bylo jen 48 jeslí a 4696 školek, a ke konci loňského roku 46 jeslí s celkovou kapacitou 1449 míst.⁹⁷⁹⁸

Avšak počet mateřských školek sám o sobě nemusí být směrodatný. Kupř. v školním roce 2001/2 připadalo na jednu MŠ 49 dětí, ve školním roce 2009/10 už 65 dětí. Pokles počtu MŠ nemusí být tedy totožný s poklesem počtu míst.⁹⁹¹⁰⁰ Například v Novém Jičíně poklesl počet mateřských škol jejich slučováním, či sloučením s jiným subjektem, avšak počet tříd stoupl v období 2005-9 o 7, a počet dětí v nich umístěných o 179. Jesle však byly na území města zcela zrušeny pro nezáměr rodičů. Pro zachování nároku na rodičovský příspěvek museli rodiče dodržet limit max. jednoho týdne návštěvy, avšak zaplatit by museli celý měsíc, tj. 2000Kč.¹⁰¹

Podle organizátorů petice za zvýšení počtu míst v předškolních zařízeních, mezi nimiž je i Sociologický ústav Akademie věd, je stav kritický. Místa ve školkách nejsou, nebo jsou k dispozici jen soukromá zařízení, která jsou příliš drahá. „Česko oficiálně říká, že podporuje návrat matek do práce, ale ve skutečnosti to neumožňuje, neboť nevytváří prostředí, kde by to bylo prakticky možné,“ stojí v petici.¹⁰²

⁹⁴ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 11

⁹⁵ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 10-11

⁹⁶ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 11-12

⁹⁷ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 12

⁹⁸ <http://www.novinky.cz/zena/deti/204498-maminky-zadaji-po-nove-vlade-vic-mist-ve-skolkach-a-jeslich.html>

⁹⁹ http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/publ/3301-02-za_skolni_rok_2001_a_2002

¹⁰⁰ <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3301-10>

¹⁰¹ Dle sdělení ing. M. Bluchové, referentky odboru školství, mládeže a tělovýchovy MÚ v Novém Jičíně

¹⁰² <http://www.novinky.cz/zena/deti/204498-maminky-zadaji-po-nove-vlade-vic-mist-ve-skolkach-a-jeslich.html>

Nezanedbatelnou roli v ochraně mateřství a rodičovství jako důležité součásti společnosti tvoří právní ochrana matek či rodičů malých dětí, spočívající mimo jiné v zákazu některých prací všem ženám, některých prací těhotným ženám, v zákazu dětské práce, v zákazu nebo podstatném omezení možnosti výpovědi z pracovního poměru nebo okamžitého zrušení pracovního poměru těhotným ženám, nebo rodičům pečujícím o malé děti. Další ochrana dětí a jejich zájmů je či byla zajišťována kupř. prostřednictvím opatrovnických soudů, OPDR městských úřadů, sociálních komisí, OSPOD apod.

C) Historie sociálních dávek a prorodinné politiky

„Populační politiku je možno chápat v širším a užším smyslu. V širším vymezení zahrnuje všechna opatření, která mají nějaký vliv na populační vývoj. Toto pojetí zahrnuje i opatření přijatá např. ke zvyšování životní úrovně, ke zlepšení pracovních podmínek (zejména žen), životního prostředí, služeb apod. (.....) V užším vymezení zahrnuje opatření přijatá výhradně za účelem ovlivnění demografické reprodukce. (.....) V nejužším pojetí je populační politika chápána jako natalitní politika a její opatření směřují k regulaci porodnosti, v případě pronatalitní politiky k jejímu zvýšení. Antinatalitní politika sleduje snížení porodnosti. (viz např. Čína.),¹⁰³

Historii sociálních dávek shrnuji v tomto textu jen za druhou polovinu minulého století a první léta tohoto století, neboť právě toto období zahrnuje praktická část.

Ve druhé polovině minulého století stát přebíral postupně stále větší část péče o dítě a o rodinu s dětmi. Tehdejší státem uplatňovaná politika byla pronatalitní, s cílem zvyšovat porodnost, s perspektivou přírůstku budoucích pracovních sil. Vládou přijatá pronatalitní opatření byla zaměřena zejména do oblasti finanční, kdy pomoc rodinám s dětmi spočívala především ve zvyšování přídavků na děti, a zvýhodňování rodin s vyšším počtem dětí. Také daňové zvýhodnění se týkalo rodin s více dětmi, zatímco bezdětným se naopak daň zvyšovala.¹⁰⁴

Snaha společnosti přimět matky k co nejlepší péči o dítě před i po narození, a zabránit rození dětí jen ze zjištěných důvodů, vedla k legislativním úpravám podmínek výplaty jednotlivých dávek rodinám s dětmi. Mezi nejdůležitější pak patřila podmínka podrobovat se pravidelně lékařským vyšetřením v těhotenských poradnách, a podmínka řádné osobní péče o děti. Nebyly-li tyto podmínky splněny, mohla být dávka nepřiznána, nebo její výplata zastavena.¹⁰⁵

Podpora rodiny formou služeb spočívala především v rozšiřování sítě jeslí, mateřských škol a družin. Kolektivní péče o děti byla v té době upřednostňována před individuální péčí rodičů, k rychlému návratu do zaměstnání nutila navíc ženy i velmi krátká mateřská dovolená, pouze 22 týdnů. Poplatky za tato zařízení stát výrazně dotoval, rovněž i ceny dětského oblečení a obuvi. Dále společnost podporovala rodiny i dotacemi na školní družiny a jídelny, různé kluby a mimoškolní činnost, kojenecké ústavy, domovy mládeže, ústavy sociální péče pro mládež, a poskytovala různé slevy, kupř. na nájemném apod.¹⁰⁶

Teprve na konci 60tých let, kdy dětští psychologové důrazně upozornili na negativa kolektivní péče o malé děti a na význam osobní péče matky, a navíc zaměstnanost matek malých dětí byla ekonomicky problematická i z důvodu jejich

¹⁰³ Roubíček, V., ÚVOD DO DEMOGRAFIE, Codex Bohemia s.s r.o. Praha 1997, ISBN 80-85963-43-4, str. 43

¹⁰⁴ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 9

¹⁰⁵ Kvíčalová V., Kalina K., DÁVKY V MATEŘSTVÍ A PŘÍDAVKY NA DĚTI, Práce Praha 1972, ISBN neuvedeno, str. 217-218

¹⁰⁶ Reslerová, J., Zemanová, J., MATEŘSKÝ PŘÍSPĚVEK, Práce Praha 1982, ISBN neuvedeno, str. 7

časté absence v práci, začal stát pomalu od tohoto modelu ustupovat.¹⁰⁷

Skoro 19% dotázaných druhorodiček a vícerodiček podmiňovalo možnost zplození dalších dětí prodloužením mateřské dovolené.¹⁰⁸

Proto se v roce 1968 prodloužila mateřská dovolená na 26 týdnů. Zároveň se zvýšila podpora při narození dítěte na 1000 Kčs, a další zvýšení na 2000,- začalo platit od roku 1972. Rovněž přídavky na děti byly navýšeny, zejména na druhé a další dítě v pořadí. Ženám, které pečovaly o dítě do 2 let věku, a o další dítě nebo děti předškolního věku, se začal od roku 1971 vyplácet mateřský příspěvek. V 70tých letech se obnovila dlouho stagnující bytová výstavba, a od roku 1973 začal stát poskytovat výhodné novomanželské půjčky se státním příspěvkem a s odpisem části splátek při narození dítěte.¹⁰⁹

Za pronatalitní opatření druhé poloviny šedesátých let minulého století lze považovat i stanovení výhodnější hranice pro odchod do důchodu u žen, zavedená od roku 1965.¹¹⁰

Přídavky na děti jsou u nás upraveny od roku 1945 – zákonem č. 154/1945 Sb., o rodinných přídavicích některých osob pojištěných pro případ nemoci. Další úpravy, zejména výše přídavků, byly provedeny dalšími zákonnými úpravami. Od prosince 1945 se poskytovaly přídavky na děti v jednotné výši 150 Kčs, v roce 1947 byla uplatněna diferenciacce podle počtu dětí v rodině. Na jedno dítě náležel příspěvek ve výši 150,-, 2 děti 350,-, na 3 děti to bylo 600 Kčs. Na čtyři děti pak náležel příspěvek ve výši 900 Kčs, na pět dětí 1250,-, na 6 dětí 1650 Kčs, na 7 to bylo 2100,-, a na každé další dítě více o 500 Kčs. V letech 1949, 1953 a 1957 byly přídavky na děti zvýšeny. V roce 1959 byla diferenciacce přídavků na děti kromě jejich zvýšení prohloubena uplatněním odstupňování podle výše příjmu pracovníka. Výdělky byly odstupňovány v částkách do 1400 korun, 1400-2200 Kčs, 2200-3000 Kčs, 3000-3800 Kčs a nad 3800 korun. Přídavky na jedno dítě činily 0-70 Kčs, na dvě děti 0-170 korun, na tři děti 310-430 Kčs, na 4 děti to bylo 490-670 korun, na 5 dětí 740-950 Kčs a na každé další dítě 220-260 Kčs, podle výdělku rodiče, který nárok uplatňoval.¹¹¹

Většinu těchto předpisů nahradil zákon 54/1956 Sb. o nemocenském pojištění zaměstnanců. Vedle toho však existovaly odlišné zákonné úpravy nároků na přídavky na děti pro různé kategorie zaměstnání, např. pro družstevní rolníky, členy JZD, samostatně hospodařící osoby, příslušníky požárních útvarů, příslušníky ozbrojených sil, atd. Tyto nároky byly u každé pracovní kategorie stanoveny vlastními právními předpisy. Výše přídavků na děti byla závislá na počtu nezaopatřených dětí, u nichž jsou splněny podmínky pro přiznání přídavků, a byla pro všechny pracovníky stejná. Podle nařízení vlády ČSSR č.122/1984 Sb. o zvýšení některých sociálních dávek na děti činily přídavky od 1.1.1985 měsíčně na jedno dítě 200 Kčs, na dvě děti 650 Kčs, na tři děti 1210 Kčs, na čtyři děti 1720 Kčs, a zvyšovaly se na každé další dítě o 350 Kčs měsíčně. Před tím v době od 1. února 1982 do 31. prosince 1984 činila podle

¹⁰⁷ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 9

¹⁰⁸ Srb, V., DEMOGRAFICKÁ PŘÍRUČKA, Nakladatelství Svoboda Praha 1967, ISBN neuvedeno, str. 253

¹⁰⁹ Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8 str. 9 - 10

¹¹⁰ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 110

¹¹¹ Kvíčalová V., Kalina K., DÁVKY V MATEŘSTVÍ A PŘÍDAVKY NA DĚTI, Práce, Praha 1972, ISBN neuvedeno, str. 93

nařízení vlády ČSSR č.9/1982 Sb. o zvýšení některých sociálních dávek na děti výše přídávků měsíčně na jedno dítě 180 Kčs, na dvě děti 610 Kčs, na 3 děti 1150 Kčs, na 4 děti 1640 Kčs, a zvyšovala se na každé dítě o 330 Kčs měsíčně. V době od 1. srpna 1979 do 31. ledna 1982 činila podle nařízení vlády ČSSR č. 77/1979 Sb., kterým se zvyšují přídávky na děti a výchovné, výše přídávků měsíčně na jedno dítě 140 Kčs, na dvě děti 530 Kčs, na tři děti 1030 Kčs, na 4 děti 1480 Kčs, a zvyšovala se na každé další dítě o 290 Kčs měsíčně. V době od 1. ledna 1973 do 31. července 1979 činily přídávky na jedno dítě 90 Kčs, na 2 děti 430 Kčs, na tři děti 880 Kčs, na 4 děti 1280 Kčs a zvyšovaly se na každé další dítě o 240 Kčs.¹¹² V době od 1. července 1968 činila výše přídávků na děti 90 Kčs na jedno dítě, 330 Kčs na dvě děti, na tři děti pak 680 Kčs, na 4 děti 1030 Kčs, a zvyšovala se za každé další dítě o 240 Kčs.¹¹³ Výchovné k důchodům stanovil zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení.

Zásadní úpravou byly následně zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění, který upravoval přídávky na dítě až do vzniku systému státní sociální podpory. Od 1. července 1968 se všem pracovnícím po celou dobu placené mateřské dovolené poskytovala PPM v jednotné procentní sazbě, a to 90% čisté denní mzdy. Poskytovala se za pracovní dny, které spadají do doby mateřské dovolené pracovníce a ve kterých by byla podle rozvržení pracovní doby pro ni platného měla pracovat.¹¹⁴

Zákonem č. 107/1971 Sb. došlo – ve srovnání s dřívější úpravou – především k rozšíření okruhu žen, jímž se poskytoval mateřský příspěvek, a k prodloužení doby poskytování mateřského příspěvku až do dvou let věku dítěte. Mateřský příspěvek činil při péči o jedno dítě do dvou let věku měsíčně 500 Kčs, při péči o dvě děti do dvou let věku 800 Kčs měsíčně, a při péči o tři a více dětí do dvou let věku 1200 Kčs měsíčně. Od roku 1982 byly tyto částky zvýšeny o 100 Kčs^{115 116}

Od roku 1996 upravuje přídavek na dítě zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů. Dle § 17 mělo nárok na přídavek na dítě nezaopatřené dítě ve zvýšené míře, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšoval součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,1, v základní míře, jestliže rozhodný příjem v rodině převyšoval součin částky ŽM a koeficientu 1,1, avšak nebyl vyšší než součin částky ŽM a koeficientu 1,8. Přídavek ve snížené míře náležel, jestliže rozhodný příjem v rodině převyšoval součin částky ŽM a koeficientu 1,8, avšak nepřevyšoval výši ŽM znásobeného koeficientem 3,0. Dle §18 činila výše přídávku ve zvýšené míře součin částky na osobní potřeby dítěte a koeficientu 0,32, v základní míře koeficientu 0,28 a ve snížené míře 0,14 za kalendářní měsíc.¹¹⁷ Do roku 1970 rodičovský příspěvek neexistoval. Prvně byl zakotven v zákoně č. 154/1969 Sb., o mateřském příspěvku. Následně pak v zákoně č. 382/1990 Sb., o rodičovském příspěvku, který platil až do vzniku systému státní sociální podpory v roce 1996. Do roku 1990 sociální příplatek neexistoval, zákonné opatření č. 206/1990 Sb. zavedlo

¹¹² Bělina M., Zemanová J., DÁVKY V MATEŘSTVÍ A PŘÍDAVKY NA DĚTI, Práce, Praha 1986, ISBN neuvedeno, str. 181

¹¹³ Kvičalová V., Kalina K., DÁVKY V MATEŘSTVÍ A PŘÍDAVKY NA DĚTI, Práce, Praha 1972, ISBN neuvedeno, str. 171

¹¹⁴ Kvičalová V., Zemanová J., SPOLEČENSKÁ PÉČE O RODINU A DĚTI V ODPOVĚDÍCH NA OTÁZKY Z NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ PRACOVNÍKŮ, Práce Praha 1974, ISBN neuvedeno, str. 86

¹¹⁵ Reslerová J., Zemanová J., MATEŘSKÝ PŘÍSPĚVEK, Práce Praha 1982, ISBN neuvedeno, str. 58

¹¹⁶ Kvičalová V., Kalina K., DÁVKY V MATEŘSTVÍ A PŘÍDAVKY NA DĚTI, Práce Praha 1972, ISBN neuvedeno str. 227-228

¹¹⁷ Burdová E., STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA, Sagit Ostrava 1995, ISBN 80-85789-57-4, str. 48-49

státní vyrovnávací příspěvek. Toto opatření následně prošlo novelami a platilo až do roku 1996, kdy ho nahradil zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Do sociálního příplatku se však transformovaly i další dávky, jako příplatek k přídávkům na děti, příplatek k výchovnému, část dotací na koleje a menzy a část dotací na žákovské jízdné.¹¹⁸

7) Praktická část

Stanovení kritérií pro vypracování grafů a zhodnocení výsledků, vyplývajících z grafů

V této části bych chtěla porovnat vývoj porodnosti v České (socialistické) republice s vývojem výše sociálních dávek a vývojem průměrných mezd, a zjistit, zda existuje souvislost mezi výší porodnosti a výší příjmů rodiny s dětmi, a to jak v celkové částce, tak v i jejich poměru. Rozhodnutí, kolik mít dětí a kdy, je samozřejmě u rodičů ovlivněno mnoha různými vlivy, cílem této práce je zjistit, zda jedním z těchto vlivů může být i výše sociálních dávek a dalších výhod pro rodiny s dětmi.

A) Kritéria pro vypracování grafů

Protože výše sociálních dávek je neporovnatelná, rozhodla jsem se tyto částky přepočítat na něco, co je v rodině s malými dětmi nezbytné, a to konkrétně na ceny mléka, vajec, brambor, rýže a mýdla. Veškeré částky tedy nejsou v korunách, ale v počtu litrů mléka, (kg brambor nebo rýže, 100gramových balení mýdla, kusů vajec), které by bylo možno za ně koupit v ceně, platné v daném roce. Ani tento přepočet není samozřejmě přesný, neboť rodinám s dětmi byly poskytovány i jiné výhody, než jenom sociální dávky a přídávky na děti, a dnešní rodiny mají mnohé výdaje, které v minulosti neměly, kupř. doplatky u lékaře a v lékárně, ale přece jenom mi cena tohoto zboží může napovědět mnohé. Možnost přepočtu podle oficiálních údajů o inflaci v daném roce jsem zamítla, neboť inflace zahrnuje všechny ceny, u kterých však nárůst není stejný. Pro grafy jsem zvolila hypotetickou rodinu se třemi dětmi ve věku 5, 2, a půl roku. Předpokládám zdravé děti i rodiče. U otce předpokládám průměrnou mzdu v daném roce, u matky, nenáležel-li jí rodičovský (mateřský) příspěvek, rovněž průměrnou mzdu.

Grafy A vycházejí z ceny mléka, grafy B z ceny brambor, grafy C z ceny rýže, grafy D z ceny vajec (průměru letní a zimní ceny) a grafy E z ceny mýdla (z jejího přepočtu na 100g). Ceny jsou průměrné podle údajů Statistických ročenek. Vývoj grafů je ovlivněn i vývojem cen jednotlivých potravin, kupř. velikostí úrody brambor apod. Zejména v případě grafů, vypracovaných podle ceny vajec, je tento vliv patrný, neboť v případě ceny ks vajec jde o malé částky, u kterých změna ceny o jednotlivé haléře vytvoří v přepočtu výrazný posun. Při stanovování výše mzdy vycházím z údajů o hrubé mzdě, neboť data o čistých mzdách nemám k dispozici.

B) Zhodnocení grafů

Z grafů vyplývá, že v českých zemích v padesátých letech minulého století porodnost trvale klesala. *Pokles porodnosti na začátku padesátých let mohl být způsoben tím, že v době obou světových válek porodnost mírně poklesla, a po skončení válek mírně stoupla. Ve druhé polovině čtyřicátých let se tedy narodily i ty děti, jejichž rodiče rodičovství odkládali, a na začátku padesátých let*

¹¹⁸ Sdělení JUDr. Michaely Kepkové, zastupující ředitelky odboru rodiny a dávkových systémů MPSV

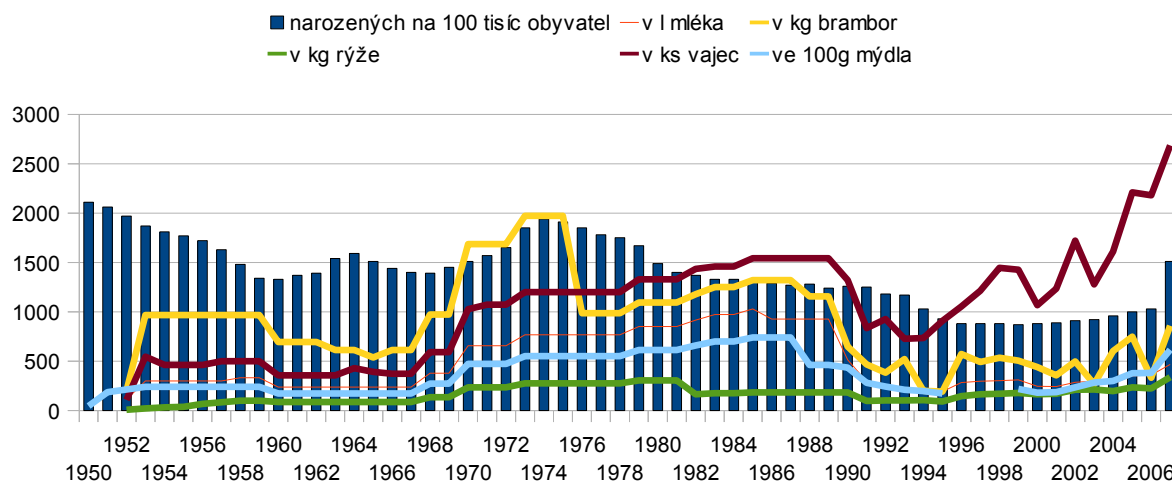
tedy poklesla tato zvýšená úroveň. Tato skutečnost ovšem nevysvětluje trvalý pokles až do šedesátých let.¹¹⁹

Na začátku šedesátých let o málo stoupla, od poloviny šedesátých let klesla na zhruba stejnou úroveň. Od konce šedesátých let začala porodnost stoupat, ačkoliv ani ve své kulminaci nedosáhla hodnot ze začátku padesátých let. Podle grafu došlo k nárůstu porodnosti - oproti dosavadnímu poklesu - právě od roku 1968-9, tedy od doby, kdy začaly být postupně prosazovány propopulační opatření tehdejší společnosti, zejména prodlužování a zvyšování mateřské a obnovení stagnující bytové výstavby. *Rovněž tady by se dalo uvažovat o vlivu druhé světové války – zvýšení porodnosti následovalo zhruba po dvaceti až čtyřicetiletých letech od předchozího nárůstu. Avšak toto zvýšení je velmi výrazné, mnohem výraznější, než to poválečné. Navíc pokud by měl fungovat stejný princip zvyšování porodnosti i nadále, mělo by dojít k dalšímu nárůstu za dalších dvacet až třicet let, tedy v průběhu devadesátých let. Zde ale nárůst zaznamenaný nebyl.¹²⁰* Od poloviny sedmdesátých let dochází k rovnoměrnému poklesu porodnosti, od poloviny devadesátých let do poloviny prvního desetiletí nového století se úroveň porodnosti držela na zhruba stejné úrovni, v druhé polovině prvního desetiletí došlo k nárůstu porodnosti, která se dostala zhruba na úroveň let šedesátých. K dalšímu nárůstu tedy došlo po více než třiceti letech, nedá se tedy předpokládat, že jde o následek zvýšené porodnosti ze začátku let sedmdesátých.

Grafy byly srovnány výpočtem korelačního koeficientu za pomoci vedoucí bakalářské práce.

Graf č.1 srovnává vývoj počtu živě narozených dětí na 100 000 obyvatel s vývojem výše sociálních dávek, které by obdržela předpokládaná rodina, konkrétně výše přídatků na 3 děti a mateřské či rodičovského příspěvku, existoval-li v té době na ně zákonný nárok.

SOCIÁLNÍ DÁVKY PRO FIKTIVNÍ RODINU

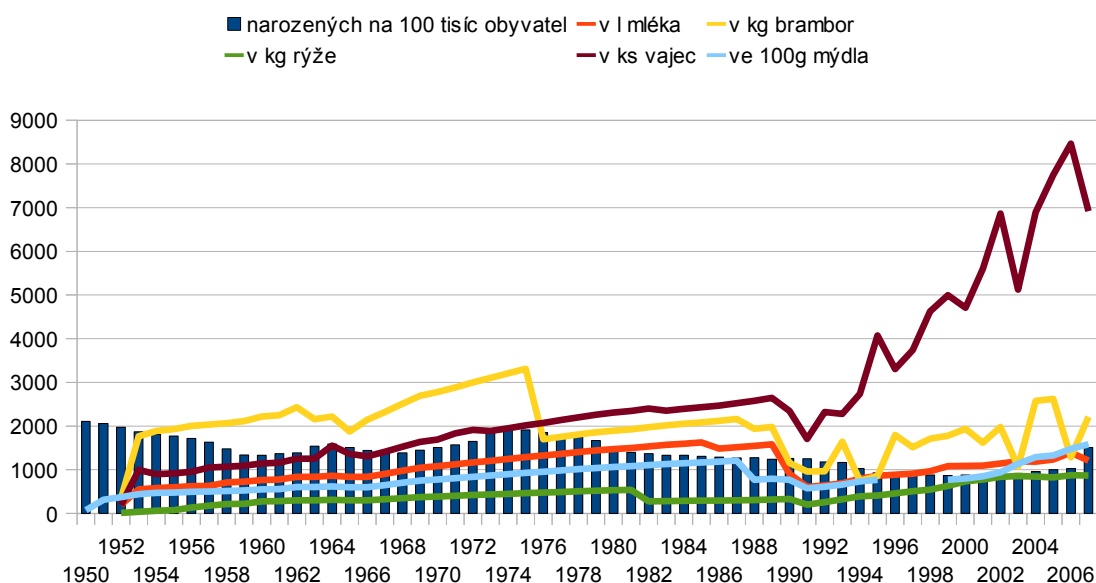
Sociální dávky pro fiktivní rodinu v grafech A, D, a E rostly až do konce osmdesátých let, pak došlo k prudkému poklesu, v případě grafu C došlo k poklesu už na začátku osmdesátých let, v grafu B už v sedmdesátých letech. Ve všech případech pak následoval mírný nárůst na začátku nového století. Případná souvislost mezi celkovou výší sociálních dávek pro fiktivní rodinu a výší porodnosti je nevýrazná, výpočet korelačního koeficientu vztah nepotvrdil.

¹¹⁹ http://csugeo.i-server.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

¹²⁰ http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

Graf č. 2 srovnává vývoj počtu živě narozených dětí na 100 000 obyvatel s vývojem výše průměrné mzdy.

VÝŠE PRŮMĚRNÉ MZDY

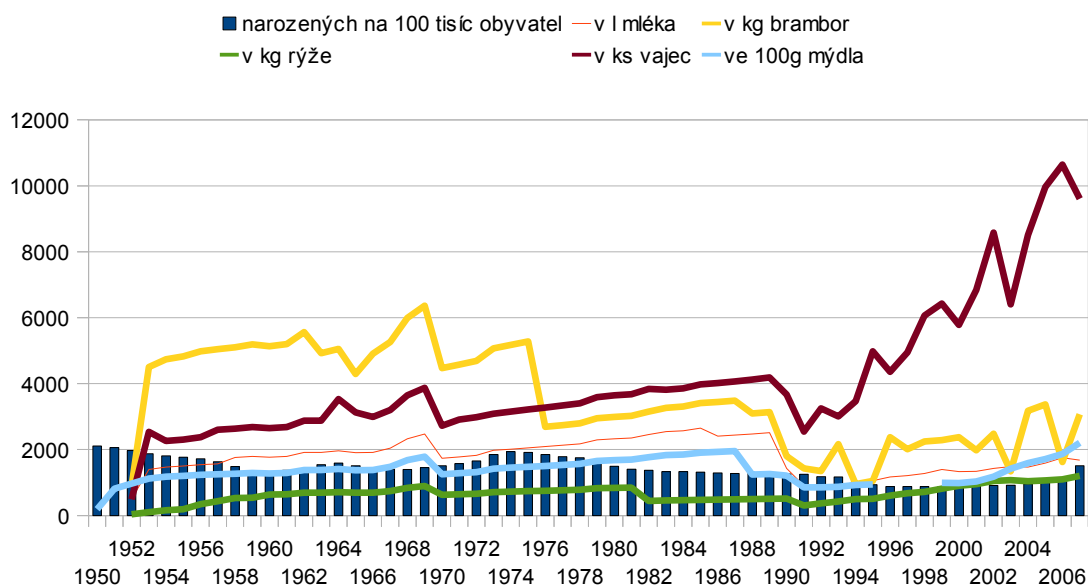

Výše průměrné mzdy ve většině případů rostla až do konce osmdesátých let, pak došlo k prudkému poklesu, a následně k novému růstu. Mezi proměnnými existuje záporná korelace, tudíž z grafů vyplývá, že zvyšování průměrné mzdy je obvykle spojeno se snižováním porodnosti. Toto zjištění odpovídá údajům v teoretické části, zejména pak výsledkům, ke kterým dospěl ve svém výzkumu Easterlin. Podle některých odborníků není zcela zřejmé, zda nízký či záporný populační růst je způsoben vysokými příjmy, či naopak zvyšování příjmů je mj. podmíněno i nízkou porodností. Dle Easterlina jde pravděpodobně o první možnost souvislosti.¹²¹

Graf č.3 srovnává výši příjmů předchozí rodiny s vývojem porodnosti. Výše příjmů je součtem průměrné mzdy jako příjmů otce, a sociálních dávek, které by mohla v daném roce fiktivní rodina obdržet. Nenáležel-li matce rodičovský příspěvek nebo mateřské dávky, je u ní rovněž počítán jako příjem průměrná mzda.

¹²¹ Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6 str. 95-96

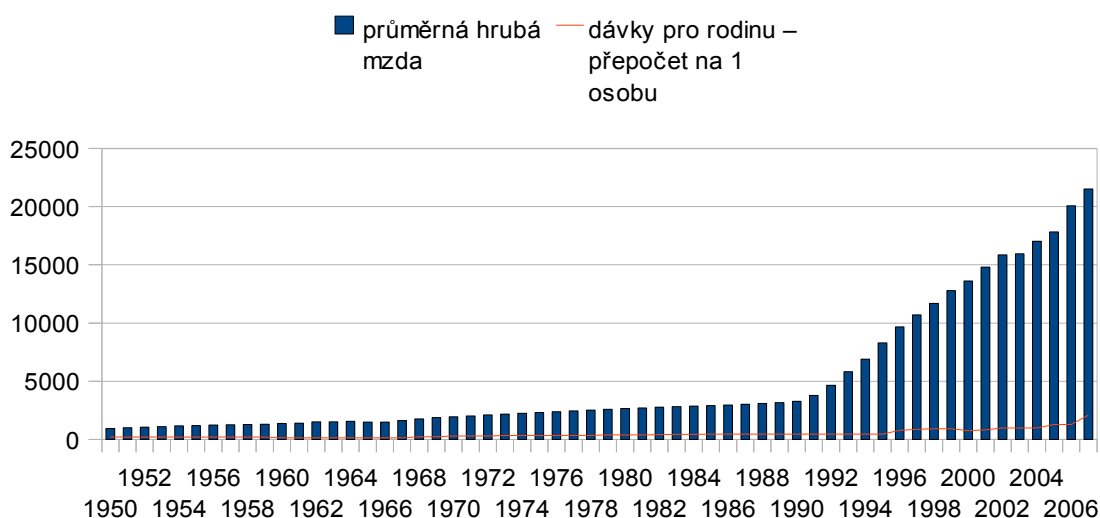
PŘÍJEM FIKTIVNÍ RODINY

Celková výše příjmů fiktivní rodiny ve většině grafů roste až do osmdesátých let. Na začátku nebo na konci osmdesátých let dochází k výraznému poklesu, následně k mírnému růstu. Souvislost mezi výší příjmu a výší porodnosti se zde nepotvrdila.

Graf č. 4 srovnává výši sociálních dávek pro výše uvedenou hypotetickou rodinu s výší průměrné mzdy. Výše dávek je však vydělena 4, (do roku 1969 třemi), protože dávka je určena celkem čtyřem (třem) lidem.

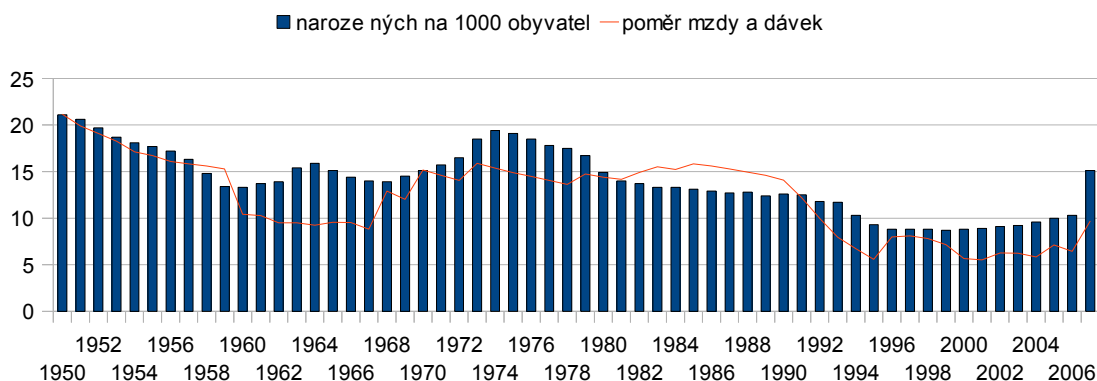
SROVNÁNÍ VÝŠE SOCIÁLNÍCH DÁVEK A HRUBÉ MZDY

Z grafu č. 4 vyplynulo, že nominální výše sociálních dávek pro rodiny s dětmi se zvyšuje jen zcela nepatrně. Vzhledem k velikosti grafu není tento nárůst vůbec patrný. Ve srovnání s tím rostla nominální hodnota hrubé mzdy rovnoměrně až do konce osmdesátých let, kdy došlo k prudšímu nárůstu výše hrubé mzdy, který stále trvá. V korelaci sice existuje souvislost v tom smyslu, že s nárůstem mezd rostou i dávky, je zde však patrný rozdíl mezi úrovněmi tohoto nárůstu.

Graf č. 5 srovnává výši porodnosti s procentuálním poměrem mezi výší průměrné mzdy a sociálními dávkami pro fiktivní rodinu v přepočtu na 1 osobu. Porovnáva tak příjem fiktivní rodiny s bezdětnou osobou, a tudíž srovnává, nakolik bylo v jednotlivých letech výhodné nebo nevýhodné pro rodiče zůstat doma s dětmi namísto zaměstnání.

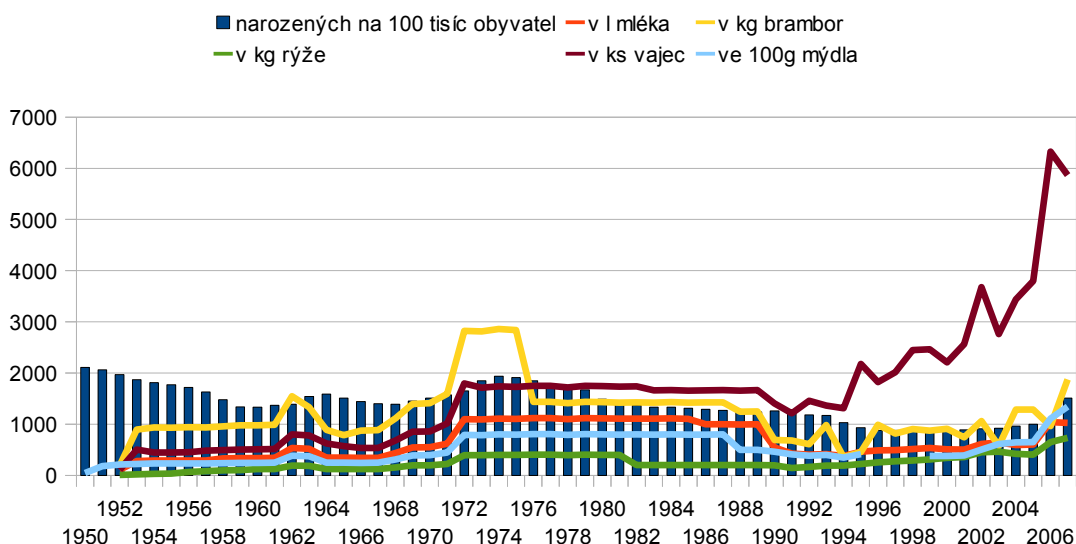
POMĚR MZDY A DÁVEK V PROCENTECH

Mezi porodností a poměrem dávek a mzdy je souvislost velmi výrazná, jedinou výjimku tvoří první polovina šedesátých let, kdy došlo ke zvýšení porodnosti, avšak poměr dávek a průměrné mzdy klesl. Celková korelace mezi porodností a procentuálním poměrem výše hrubé mzdy a výše sociálních dávek na 1 osobu existuje.

Graf č. 6 srovnává výši porodného v daném roce s vývojem porodnosti. Výše porodného je vypočítána jako celková výše porodného (příspěvku při narození dítěte), vyplacená v daném roce, podělená počtem porodů v daném roce. Tento údaj není přesný, neboť porodné za určitých okolností mohla obdržet i osoba, které bylo dítě svěřeno do péče.

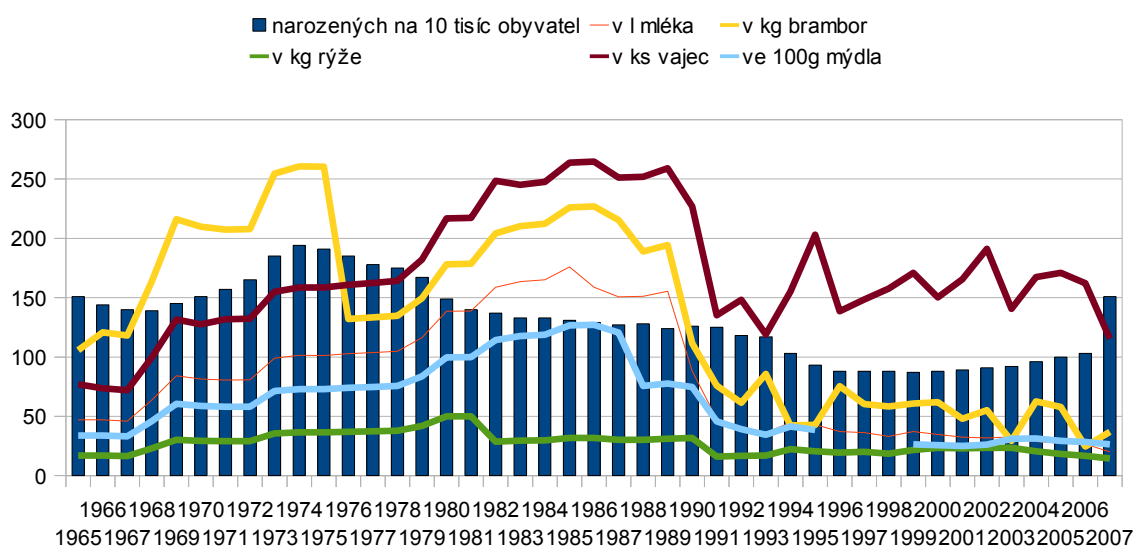
VÝŠE PORODNÉHO

Vztah mezi výší porodného a úrovní porodnosti se rovněž nepotvrdil. Grafy A a B vykazují souhlasnou korelaci, ostatní nesouhlasnou.

Graf č. 7 porovnává vývoj porodnosti s výší přídavků na děti, kdy průměrná výše přídavků je stanovena jako celkový objem peněžních prostředků, vyplacených na tuto dávku, podělený celkovým počtem nezaopatřených dětí v ČR v daném roce. Počet nezaopatřených dětí je součtem počtu dětí do 14 let, a studentů a učňů starších 15 let. Tento údaj však není přesný, neboť studentem nad 15 let může být i osoba starší 26 let, která již není nezaopatřeným dítětem, a v počtu nejsou zahrnuty osoby, které studovat nemohly pro svůj zdravotní stav, ačkoliv tyto splňují podmínky nezaopatřenosti. Přesnější údaje nemám k dispozici.

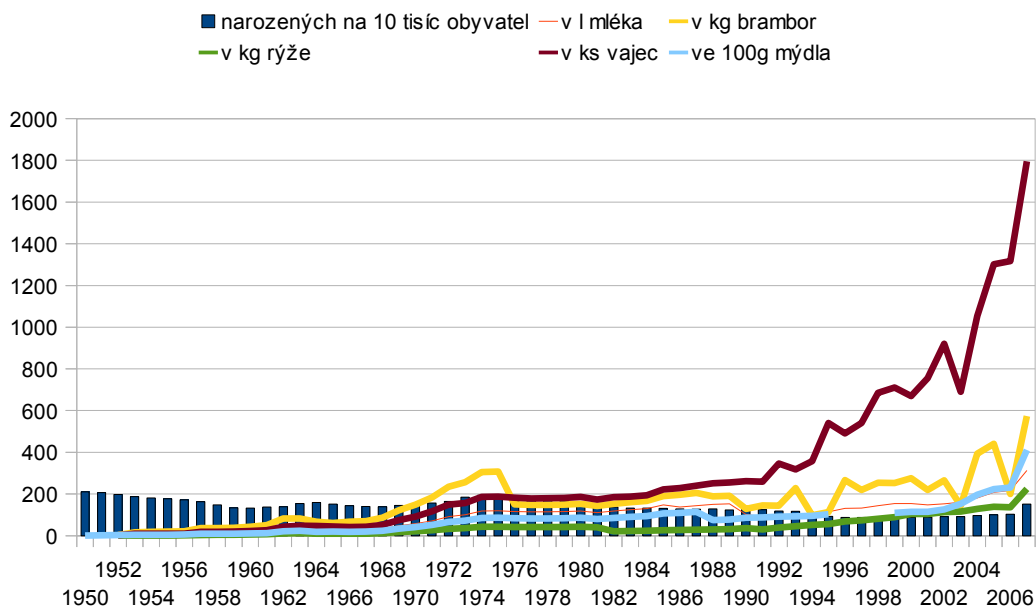
VÝŠE PŘÍDAVKŮ NA DĚTI

Výše přídavků na děti rostla podle grafů rovnoměrně až do konce osmdesátých let, následně dochází k jejich prudkému poklesu, a pak již nestoupají, jejich výše je přibližně stálá. Korelace mezi výší přídavků a počtem narozených se potvrdila, s rostoucími přídávky roste i porodnost.

Graf č. 8 zobrazuje vývoj porodnosti srovnaný s výší rodičovského příspěvku, kdy celkový objem financí, vyplacených v daném roce na rodičovských příspěvcích, mateřském příspěvku a mateřských dávkách je podělen celkovým počtem dětí do 4 let věku. Ani tento údaj není přesný, neboť rodičovský příspěvek mohou pobírat rodiče zdravotně postiženého dítěte i po dosažení 4 let věku dítěte, a mateřská není dána jednotnou částkou, ale procentní částí mzdy matky před nástupem na mateřskou dovolenou.

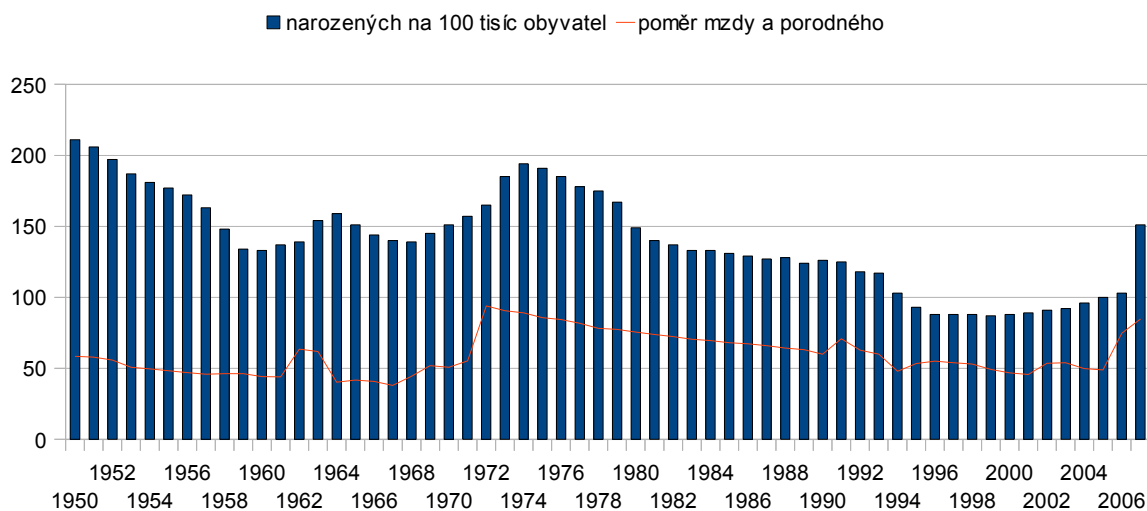
DÁVKY PRO RODIČE DĚTÍ DO 4 LET

Výše mateřských dávek a rodičovského příspěvku ve svém průměru rostla podle grafů téměř soustavně, dle výsledků výpočtu korelačního koeficientu zde existuje záporná korelace – s výší mateřské klesá porodnost. Tato skutečnost může být ovlivněna tím, že mateřská je vypočítána jako určité procento mzdy, tudíž pro ni platí stejné souvislosti, jako pro výši průměrné mzdy.

Graf č. 9 je srovnáním porodnosti s procentním poměrem průměrného porodného a průměrné mzdy.

SROVNÁNÍ PORODNOSTI A POMĚRU MZDY A PORODNÉHO

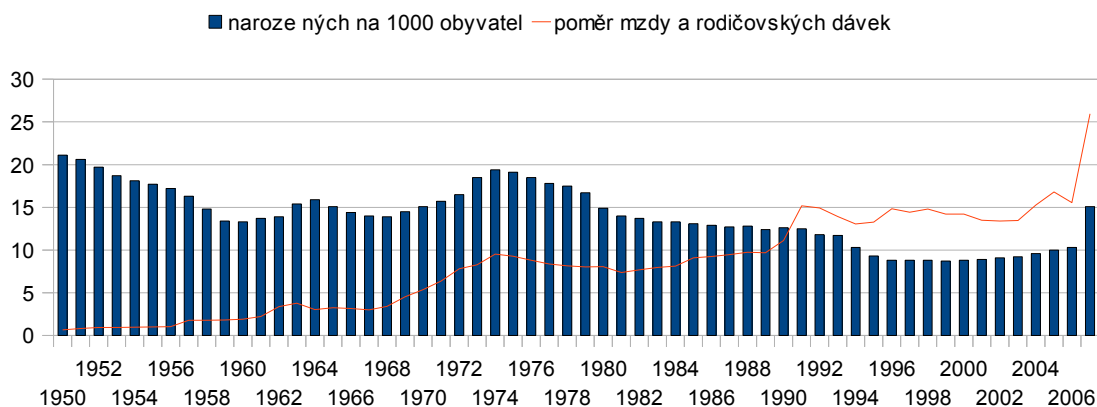

Procentní poměr mezi výší porodného a průměrnou mzdou v padesátých letech minulého století mírně klesal. Na začátku šedesátých let došlo k malému zvýšení, na

začátku sedmdesátých let k výraznému zvýšení, kdy porodné dosáhlo téměř sta procent výše průměrné mzdy. Poté dochází k pozvolnému poklesu až na začátek nového století, kdy se jeho hodnoty pohybovaly okolo 50%. Poté došlo opět k mírnému zvyšování tohoto poměru. Výpočet korelačního koeficientu vztah nepotvrdil.

Graf č. 10 srovnává vývoj porodnosti s procentním vztahem mezi výší průměrné mzdy a průměrnou výší rodičovských dávek.

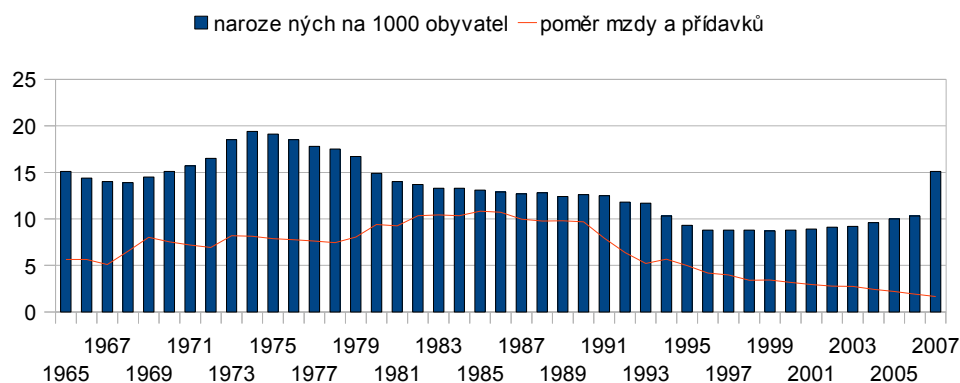
SROVNÁNÍ PORODNOSTI A POMĚRU MZDY A MATEŘSKÉ

Procentní vztah mezi výší rodičovských dávek a výší průměrné mzdy rostl po celé sledované období, i když nárůst není rovnoměrný. Je to dáno mimo jiné i tím, že se v průběhu let rozšiřoval okruh osob, kterých se nárok na dávku týkal. Mezi vývojem porodnosti a vývojem procentního vztahu průměrné mzdy a průměrných rodičovských dávek existuje záporná korelace.

Graf č. 11 porovnává vývoj porodnosti s procentním vztahem mezi výší průměrné mzdy a průměrnou výší přídávků na děti.

SROVNÁNÍ PORODNOSTI A POMĚRU MZDY A PŘÍDAVKŮ

Procentní vztah mezi výší přídávků na děti a průměrnou mzdou rostl až do poloviny osmdesátých let, kdy překročil hranici 10%, od druhé poloviny osmdesátých

let klesá, a to až k hodnotě 1,6%. Zde korelační koeficient vzájemný vztah potvrdil.

V ostatních evropských zemích se za poslední půl století neobjevily srovnatelné změny v porodnosti, jaké se odehrály v ČR na začátku 70tých let. Výjimkou jsou Slovensko a Maďarsko, kde rovněž na počátku 70tých let došlo k dočasnému zvýšení počtu porodů na 1000 obyvatel. Toto náhlé zvýšení bylo jen o málo menší, nežli tomu bylo v té době v Česku.¹²²

Dle sdělení Bc. Šárky Vaňkové, vedoucí referátu dávek Státní sociální podpory v Novém Jičíně budou od 1. ledna 2011 s největší pravděpodobností změněny podmínky pro výplatu porodného takovým způsobem, že většina rodičů na tuto dávku nedosáhne. Zároveň má být zcela zrušen sociální příspěvek, vdovské a vdovecké důchody, daňové zvýhodnění rodičů nezaopatřených dětí, a další dávky mají mít zpřísněny podmínky nároku, nebo sníženu celkovou výši. Dle paní Vaňkové však tato opatření nemají mít výraznější vliv na porodnost v našem okrese, protože podle jejich profesních zkušeností jediné, co porodnost ovlivňuje, mají být podmínky a výše rodičovského příspěvku.

Vzhledem k tomu, že od rozhodnutí rodičů o početí dítěte do jeho narození uběhne zpravidla 1-2 roky, byly korelační koeficienty mezi úrovní porodnosti a výší sociálních dávek a příjmů rodiny přepočítány i s dvouletým posunem. Výsledky však byly téměř totožné, případné rozdíly ve výsledcích jsou zanedbatelné.

8) Závěrečné zhodnocení

Z praktické části práce nevyplynulo zcela jednoznačně, zda výše sociálních dávek ovlivňuje výrazněji porodnost v České republice. V některých grafech je souvislost velmi výrazná, v některých nevýrazná, z některých grafů nevyplývá žádný vliv.

Zatímco výše průměrné mzdy ovlivňuje porodnost negativně (tj. čím vyšší mzda, tím méně dětí), poměr mzdy a dávek ovlivňuje porodnost pozitivně – čím více se blíží ekonomická situace rodin s dětmi těm bezdětným, tím více dětí se rodí. Tato zjištění souhlasí se zjištěními odborníků, uvedenými v teoretické části, zejména pak výsledkům, ke kterým ve svém výzkumu dospěl Easterlin. U sociálních dávek ani u celkového příjmu rodiny však jednoznačně souvislost prokázána ani popřena nebyla.

Nelze s určitostí říci, zda výše sociálních dávek porodnost ovlivňuje, či nikoliv. Ani zkušenosti odborníků z praxe nehovoří jednoznačně. Cíl práce – prokázat, zda mezi těmito dvěma skutečnostmi existuje nějaká souvislost – se tedy naplnit nepodařilo.

9) Zdroje informací

Bělina M., Zemanová J., DÁVKY V MATEŘSTVÍ A PŘÍDAVKY NA DĚTI, Práce Praha 1986, ISBN neuvedeno

Burdová E., STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA, Sagit, Ostrava 1995, ISBN 80-85789-57-4

Höhne, S., PODPORA RODIN S DĚTMI A VLIV PENĚŽNÍCH TRANSFERŮ NA FORMU RODINNÉHO SOUŽITÍ, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí v.v.i. Praha 2 2008, ISBN 978-80-87007-93-8

Horská, P., Kučera, M., Maur, E., Stloukal, M., DĚTSTVÍ, RODINA A STÁŘÍ V DĚJINÁCH EVROPY, Panorama Praha 1990, ISBN 80-7038-011-X

Kalibová, K., ÚVOD DO DEMOGRAFIE, Nakladatelství Karolinum Praha 2002, ISBN 80-246-02229

Keller, J., NEDOMYŠLENÁ SPOLEČNOST, Doplněk 1992, ISBN 80-901102-0-7

¹²² <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007>

- Kepková M., STÁTNI SOCIÁLNÍ PODPORA, Sociopress spol. s r.o. Praha 1997, ISBN 80-902260-5-1
- Klimentová, E., SOCIÁLNÍ POLITIKA III., Univerzita Palackého v Olomouci 2008, ISBN neuvedeno
- Komárková, R., Rymeš, M., Vysekalová, J., PSYCHOLOGIE TRHU, Grada publishing, s.s r.o. Praha 1998, ISBN 80-7169-632-3
- Kropáček, L., DUCHOVNÍ CESTY ISLÁMU, Vyšehrad Praha 2006, ISBN 80-7021-821-5
- Kvíčalová V., Kalina K., DÁVKY V MATEŘSTVÍ A PŘÍDAVKY NA DĚTI, Práce Praha 1972, ISBN neuvedeno
- Kvíčalová V., Zemanová J., SPOLEČENSKÁ PÉČE O RODINU A DĚTI V ODPOVĚDÍCH NA OTÁZKY Z NEMOCENSKÉHO POJIŠTĚNÍ PRACOVNÍKŮ, Práce Praha 1974, ISBN neuvedeno
- Lama Ole Nydahl, MOUDROST OKAMŽIKU, Bílý deštník Brno 2006, ISBN 80-239-7054-2
- Maříková, H., Petrušek, M., Vodáková, A., DEMOGRAFIE NEJEN PRO DEMOGRAFY, Sociologické nakladatelství Praha 1998, ISBN 80-85850-30-3
- Matějček, Z., DÍTĚ A RODINA V PSYCHOLOGICKÉM PORADENSTVÍ, Státní pedagogické nakladatelství Praha 1992, ISBN 80-04-25236-2
- Pavlincová, H., a kol., SLOVNÍK TŘÍ NEJVÝZNAMĚJŠÍCH MONOTEISTICKÝCH NÁBOŽENSTVÍ, Mladá fronta Praha 1994, ISBN 80-204-0440-6
- Popelka, M., Válková, V., DĚJEPIS PRO GYMNÁZIA A STŘEDNÍ ŠKOLY, PRAVĚK A STAROVĚK, SPN a.s. Praha 2004, ISBN 80-7235-145-1
- Rabušic, L., ČESKÁ SPOLEČNOST STÁRNE, Masarykova universita v Brně 1995, ISBN 80-210-1155-6
- Reslerová J., Zemanová J., MATEŘSKÝ PŘÍSPĚVEK, Práce Praha 1982, ISBN neuvedeno
- Roubíček, V., ÚVOD DO DEMOGRAFIE, Codex Bohemia s.s r.o. Praha 1997, ISBN 80-85963-43-4
- Srb, V., DEMOGRAFICKÁ PŘÍRUČKA, Nakladatelství Svoboda Praha 1967, ISBN neuvedeno
- West, G.K., DOBRODRUŽSTVÍ PSYCHICKÉHO VÝVOJE, Portál s.s r.o. Praha 2002, ISBN 80-7178-684-5
- http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu
- <http://www.grimoar.cz/gilgames/glgms.php>
- <http://www.rovneprilezitosti.cz/info.php?article=102&PHPSESSID=c4f4402b66bc762e62708b807b828fdf5>
- <http://kariera.ihned.cz/c118293360-demograficka-situace-v-cr>
- <http://www.czso.cz/czu/2010edicniplan.nsf/p/4019-10>
- <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=12406>
- http://web.natur.cuni.cz/~hoc/spv/clanky/GR_EU.pdf
- http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20ditete%20v....pdf
- http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#13
- <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>
- <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007>
- <http://www.novinky.cz/zena/deti/179873-o-umelem-oplodneni-stale-koluje-mnoho-polopravd-a-mytu.html>
- http://csugeo.i-server.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_cr

- http://www.czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/publ/3301-02-za_skolni_rok_2001_a_2002
- <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/175132-v-cine-se-rocne-provadi-okolo-13-milionu-potratu.html>
- <http://www.novinky.cz/domaci/187899-na-penze-a-nemocenske-bylo-vyplaceno-o-30-miliard-vice -nez-se-vybralo.html>
- <http://nokidding.webovastranka.cz/forum/23/443>
- <http://www.novinky.cz/zena/deti/204498-maminky-zadaji-po-nove-vlade-vic-mist-ve-skolkach-a-jeslich.html>
- <http://www.planovanirodiny.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocianku=2008060201>
- <http://www.novinky.cz/zahranicni/176286-za-dva-roky-bude-na-svete-sedm-miliard-lidi.html>
- http://www.levret.cz/texty/casopisy/mb/2004_3/cepicky.php?PHPSESSID=24b27b1afaf6347533672cbf7eea8387
- <http://www.novinky.cz/koktejl/178236-deti-ze-zkumavky-slavily.html>
- <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/174634-prulom-v-cine-urady-podporuji-dve-deti-na-rodinu-ale-jen-v-sanghaji.html>
- <http://apl.czso.cz/ode/tab/tps00015.htm>
- http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?cas_456088=2007&kapitola_id=16&potvrz=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cislotab=SZB0080PU_KR&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp
- http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/3012-06-za_rok_2006
- <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=632323>
- http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu
- <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3301-10>
- http://csugeo.i-server.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu
- <http://www.novinky.cz/zena/deti/173424-stale-pribyva-zen-ktere-nechteji-mit-deti.html>
- <http://www.novinky.cz/zena/deti/179636-lide-touzici-po-diteti-povazuji-za-nejdulezitejsi-zajistene-bydleni-a-penize.html>
- <http://www.lidovky.cz/odpovedi.asp?t=BRANDEJSKA>
- <http://www.stopneplodnosti.cz/>
- Hirschová, E., časopis Květy 35/2009, Sanoma Magazines Praha s.s r.o. 2009, ISSN 0862-898X
- Zázvorka, J., časopis Květy 41/2010, Sanoma Magazines Praha s. s r.o. 2010, ISSN 0862-898X
- Státní úřad statistický Republiky československé, STATISTICKÁ ROČENKA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKE 1957, Orbis Praha, 1957, ISBN nevedeno
- Státní úřad statistický Republiky československé, STATISTICKÁ ROČENKA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKE 1958, Orbis Praha, 1958, ISBN nevedeno
- Státní úřad statistický Republiky československé, STATISTICKÁ ROČENKA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKE 1959, Orbis Praha, 1959, ISBN nevedeno
- Státní úřad statistický ČSSR, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1960, SNTL Praha 1960, ISBN nevedeno

Ústřední úřad státní kontroly a statistiky, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1961, SNTL Praha 1961, ISBN neuvedeno

Ústřední úřad státní kontroly a statistiky, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1962, SNTL Praha 1962, ISBN neuvedeno

Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1963, SNTL Praha 1963, ISBN neuvedeno

Ústřední úřad státní kontroly a statistiky, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1964, SNTL Praha 1964, ISBN neuvedeno

Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1965, SNTL Praha 1965, ISBN neuvedeno

Státní statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1967, SNTL n. p. Praha 1967, ISBN neuvedeno

Státní úřad statistický ČSSR, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1968, SNTL n. p. Praha 1968, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1969, SNTL n. p. Praha 1969, ISBN neuvedeno

Federální statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1970, SNTL n. p. Praha 1970, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1971, SNTL n. p. Praha 1971, ISBN neuvedeno

Federální statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1972, SNTL n. p. Praha 1972, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1973, SNTL n. p. Praha 1973, ISBN neuvedeno

Federální statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1974, SNTL n. p. Praha 1974, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1975, SNTL n. p. Praha 1975, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1976, SNTL n. p. Praha 1976, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1977, SNTL n. p. Praha 1977, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1978, SNTL n. p. Praha 1978, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1979, SNTL n. p. Praha 1979, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1980, SNTL n. p. Praha 1980, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1981, SNTL n. p. Praha 1981, ISBN neuvedeno

Federální statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1983, SNTL n. p. Praha 1983, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1985, SNTL n. p. Praha 1985, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1986, SNTL n. p. Praha 1986, ISBN neuvedeno

Federální statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1987, SNTL Praha 1987, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1988, SNTL n. p. Praha 1988, ISBN neuvedeno

Federální statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1989, SNTL n. p. Praha 1989, ISBN neuvedeno

Federální statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSSR 1990, SNTL n. p. Praha 1990, ISBN neuvedeno

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČSFR 1991, SEVT Praha 1991, ISBN 80-7049-016-0

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČESKÉ REPUBLIKY 1993, Český spisovatel Praha 1993, ISBN 80-202-0453-9

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČESKÉ REPUBLIKY 1994, Český spisovatel Praha 1994, ISBN 80-202-0524-1

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČESKÉ REPUBLIKY 1995, Český spisovatel Praha 1995, ISBN 80-202-0568-3

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1996, Scientia Praha 1996, ISBN 80 7183-061-5

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1997, Scientia Praha 1997, ISBN 80-7183-105-0

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1999, Scientia Praha 1999, ISBN 80-7183-171-9

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2000, Scientia Praha 2000, ISBN 80-7183-218-9

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2001, Scientia Praha 2001, ISBN 80-7183-250-2

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2002, Scientia Praha 2002, ISBN 80-7223-760-8

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2003, Scientia Praha 2003, ISBN 80-250-0195-4

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2004, Scientia Praha 2004, ISBN 80-250-0853-3

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2005, Scientia Praha 2005, ISBN 80-250-1080-5

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2006, Scientia Praha 2006, ISBN 80-250-1258-1

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2007, Scientia Praha 2007, ISBN 978-80-250-1515-5

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2008, Scientia Praha 2008, ISBN 978-80-250-1735-7

Český statistický úřad, STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2009, Scientia Praha 2009, ISBN 978-80-250-1948-1

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé 1945, Státní tiskárna Praha 1946, ISBN nevedeno

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé 1947, Státní tiskárna Praha 1947, ISBN nevedeno

Sbírka zákonů republiky Československé 1948, Státní tiskárna Praha 1948, ISBN nevedeno

Sbírka zákonů republiky Československé 1949, Státní tiskárna Praha 1949, ISBN nevedeno

Sbírka zákonů republiky Československé 1956, Knihitisk n. p. Praha 1956, ISBN nevedeno

Sbírka zákonů a nařízení Republiky československé 1959, Knihitisk n. p., Praha 1959, ISBN nevedeno

Sbírka zákonů ČSSR 1968, Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů n. p. Praha 1968, ISBN nevedeno

Sbírka zákonů České republiky 2000, Tiskárna ministerstva vnitra p. o. Praha 2000, ISBN nevedeno

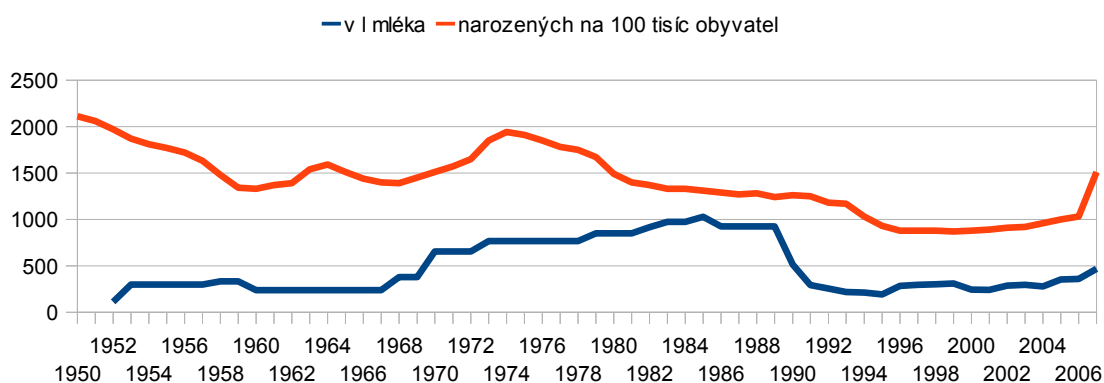
Sbírka zákonů České republiky 2001, Tiskárna ministerstva vnitra p. o. Praha 2001, ISBN nevedeno

10) Přílohy

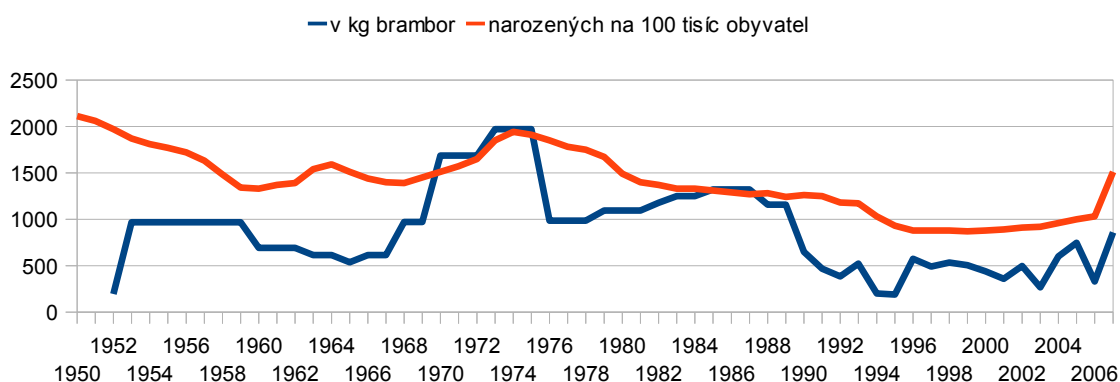
Grafy č. 1A-1E, 2A-2E, 3A-3E, 6A-6E, 7A-7E, 8A-8E

Tabulka: Zdroje dat pro vypracování grafů

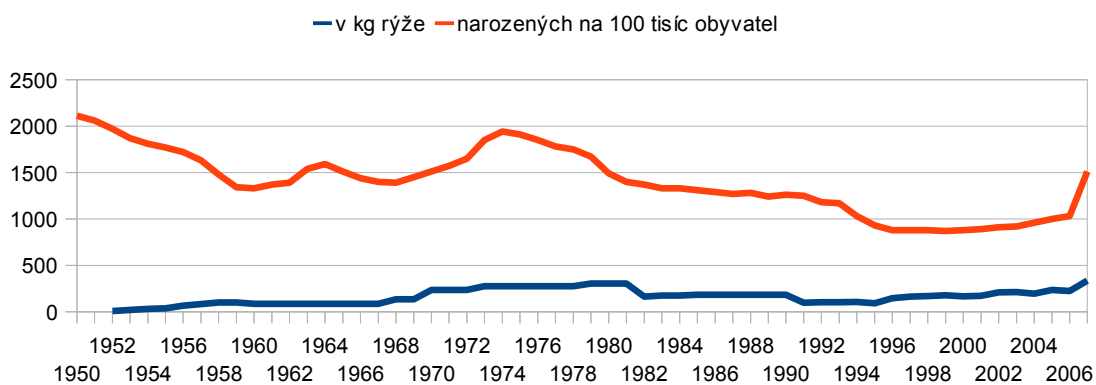
GRAF 1A - DÁVKY PRO FIKTIVNÍ RODINU

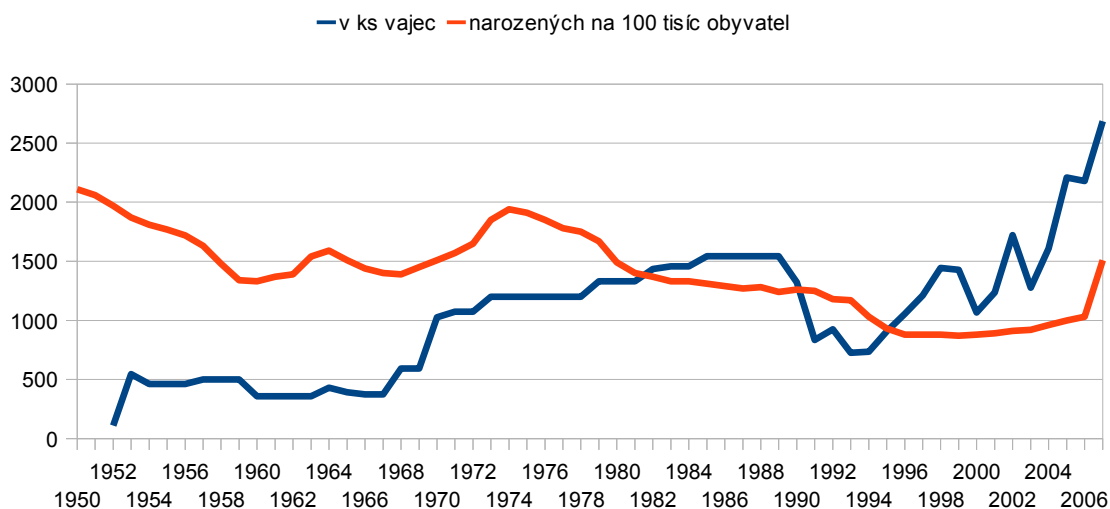
GRAF 1B - DÁVKY PRO FIKTIVNÍ RODINU

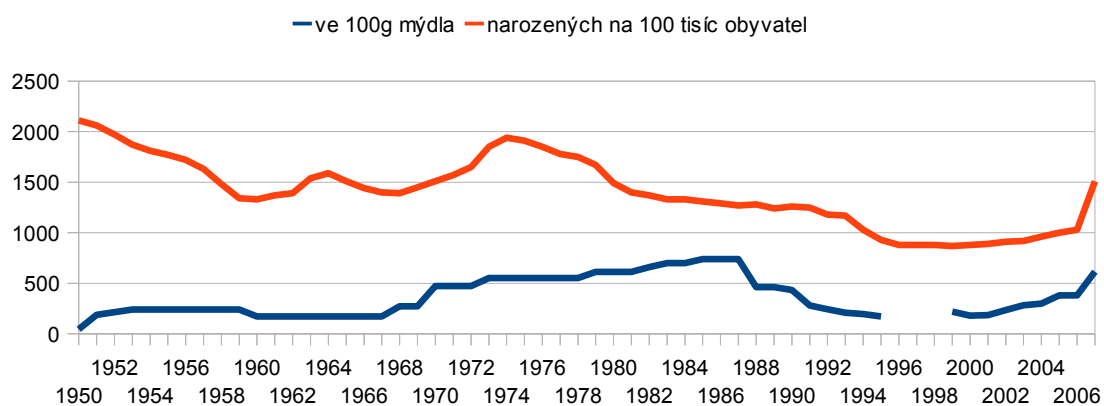
GRAF 1C - DÁVKY PRO FIKTIVNÍ RODINU

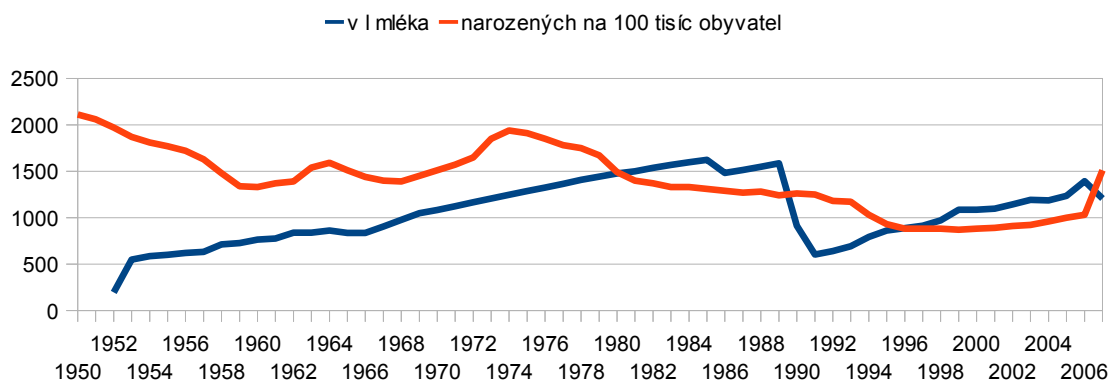
GRAF 1D - DÁVKY PRO FIKTIVNÍ RODINU

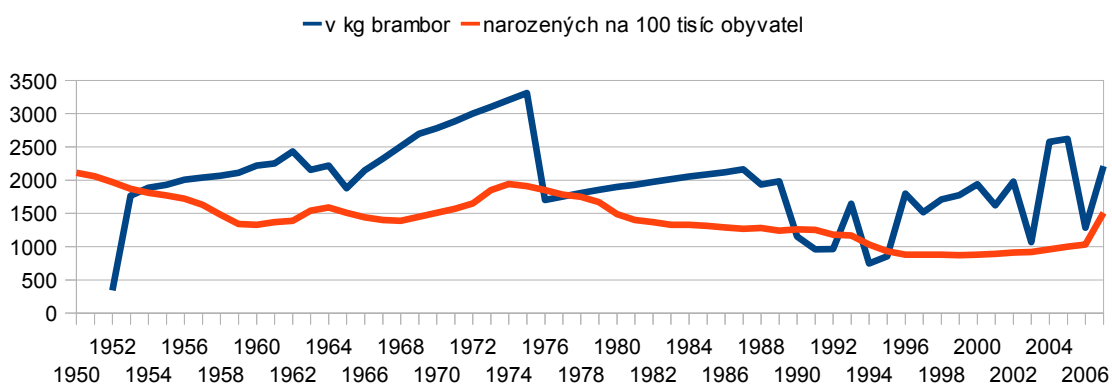
GRAF 1E - DÁVKY PRO FIKTIVNÍ RODINU

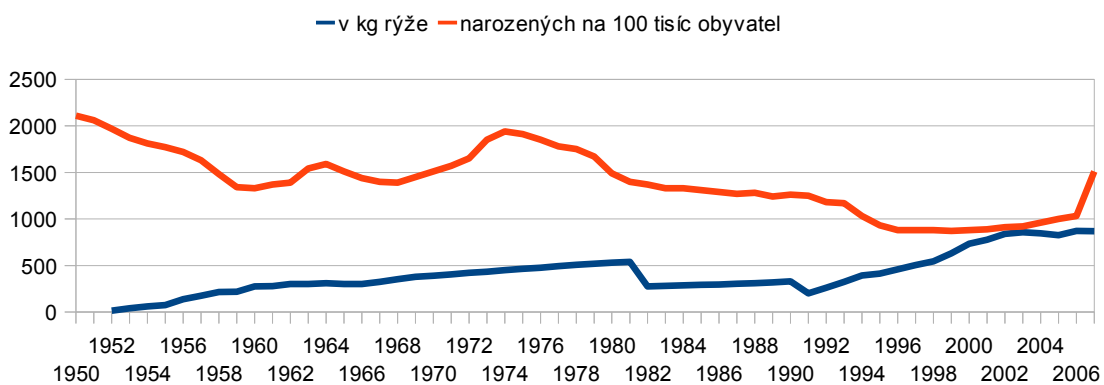
GRAF 2A - PRŮMĚRNÁ MZDA

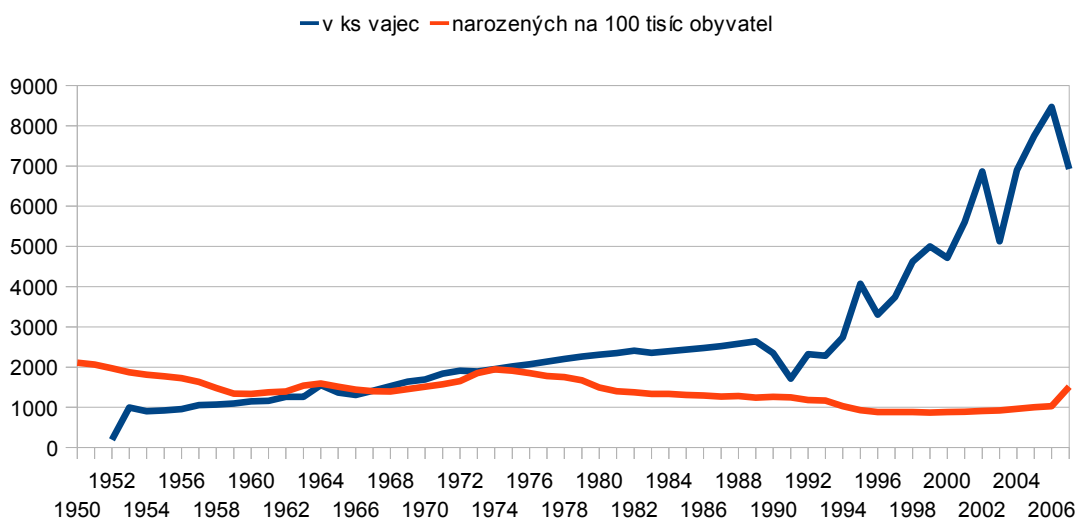
GRAF 2B - PRŮMĚRNÁ MZDA

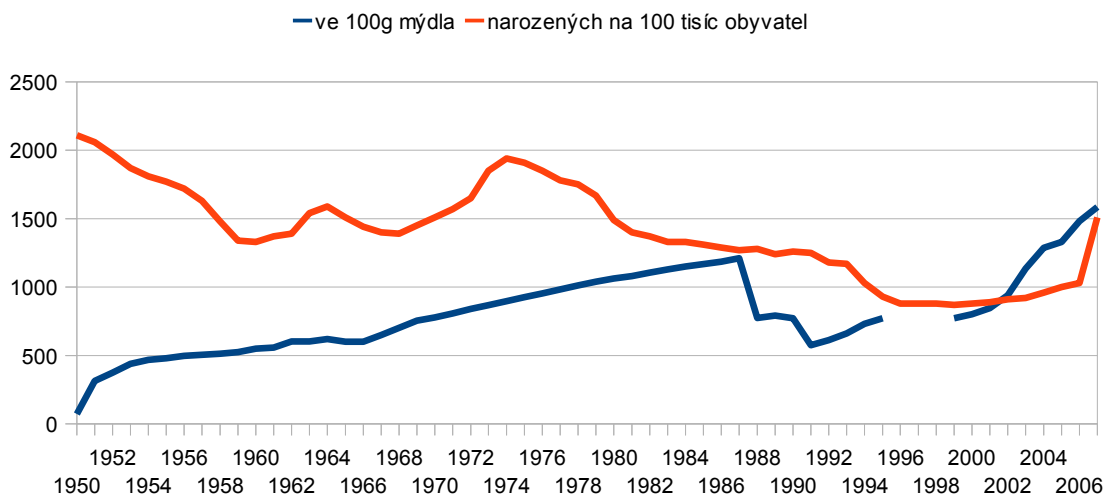
GRAF 2C - PRŮMĚRNÁ MZDA

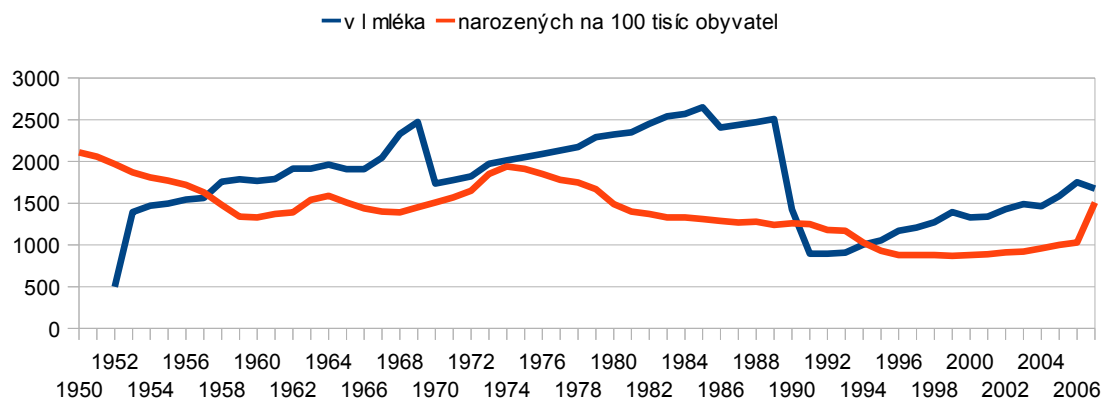
GRAF 2D - PRŮMĚRNÁ MZDA

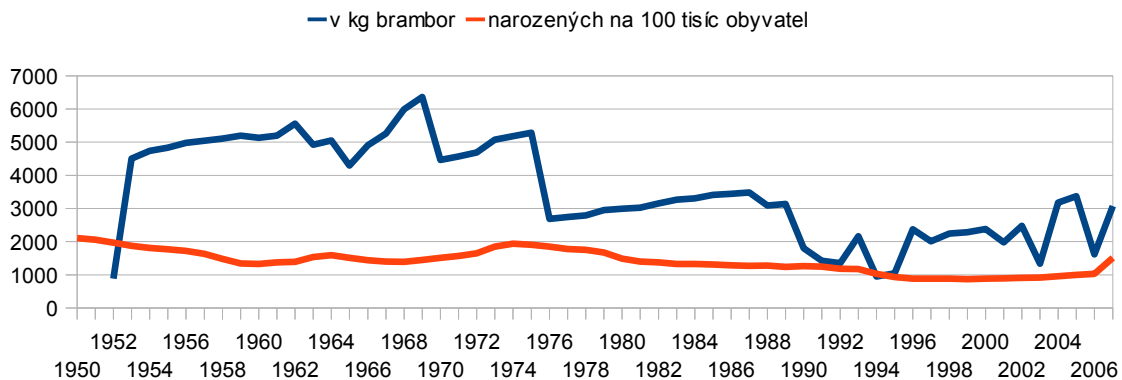
GRAF 2E - PRŮMĚRNÁ MZDA

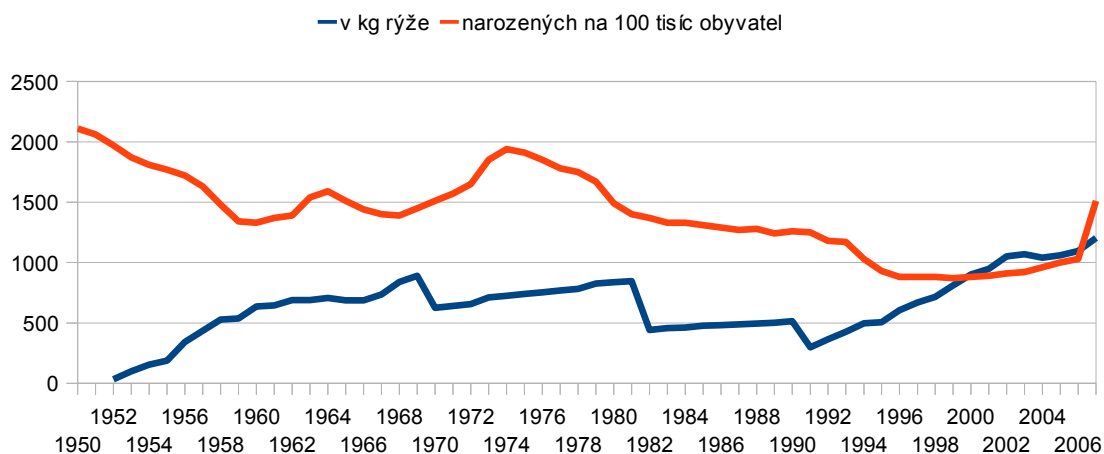
GRAF 3A - PŘÍJEM FIKTIVNÍ RODINY

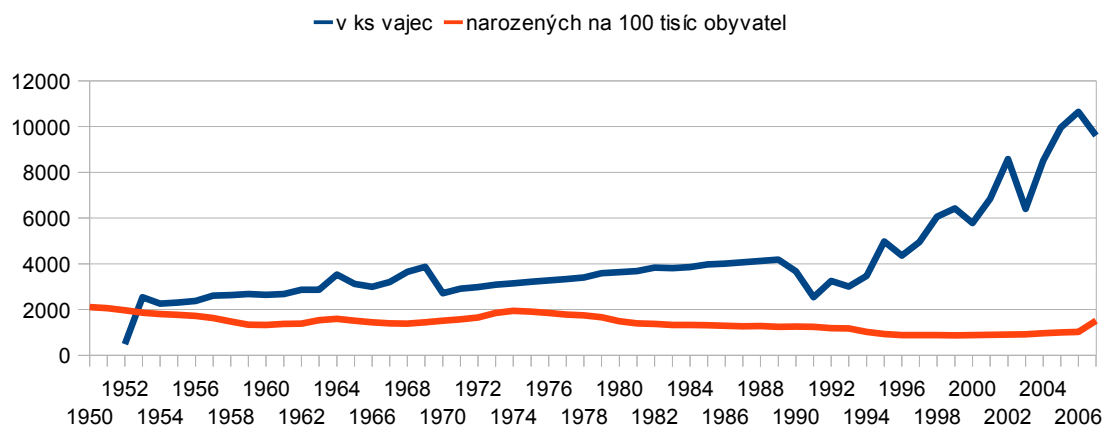
GRAF 3B - PŘÍJEM FIKTIVNÍ RODINY

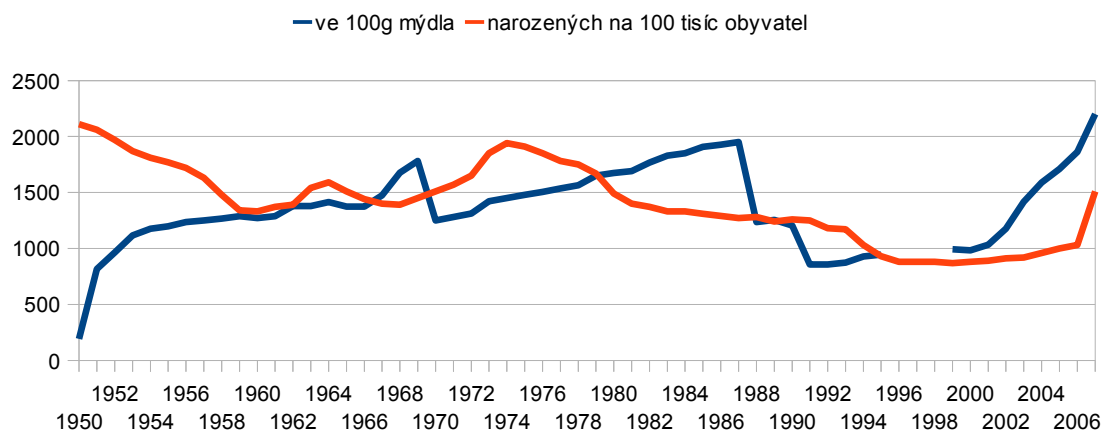
GRAF 3C - PŘÍJEM FIKTIVNÍ RODINY

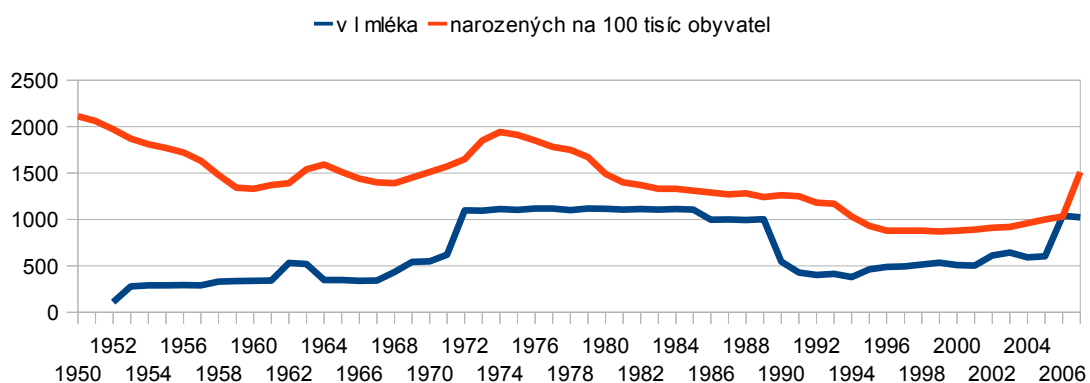
GRAF 3D - PŘÍJEM FIKTIVNÍ RODINY

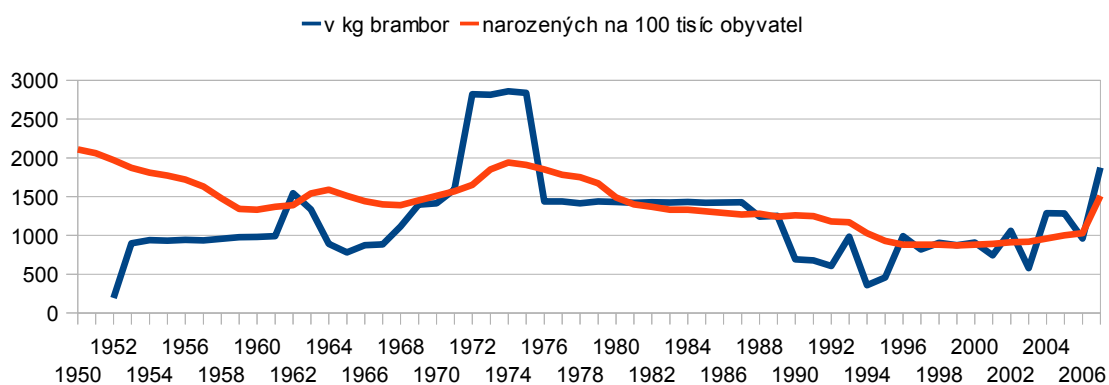
GRAF 3E - PŘÍJEM FIKTIVNÍ RODINY

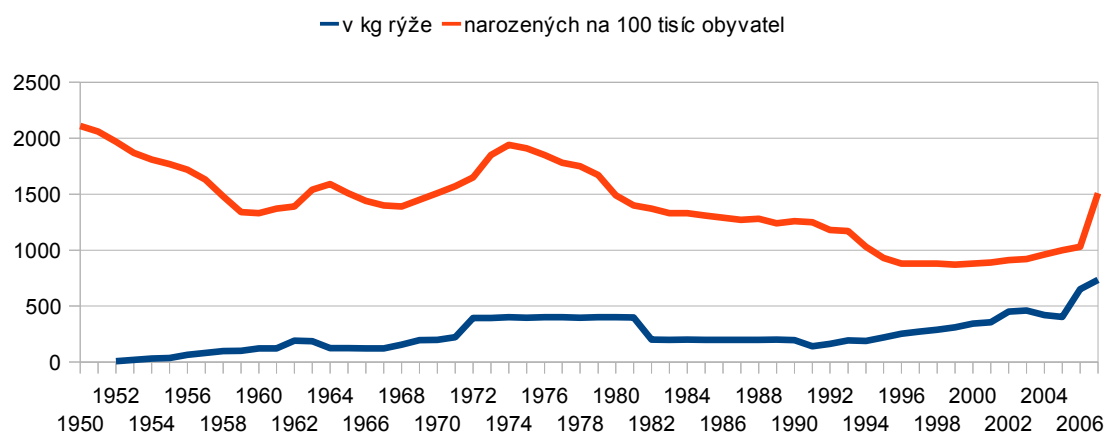
GRAF 6A - VÝŠE PORODNÉHO

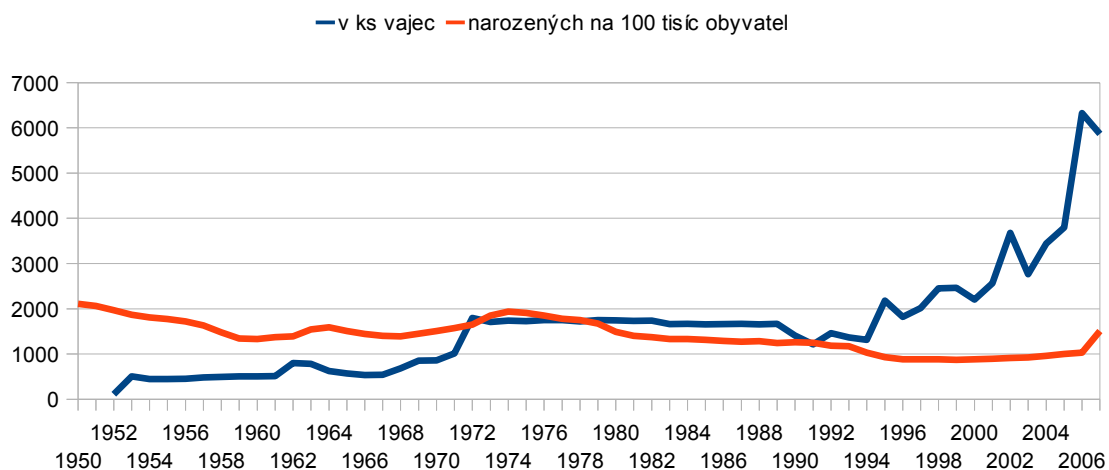
GRAF 6B - VÝŠE PORODNÉHO

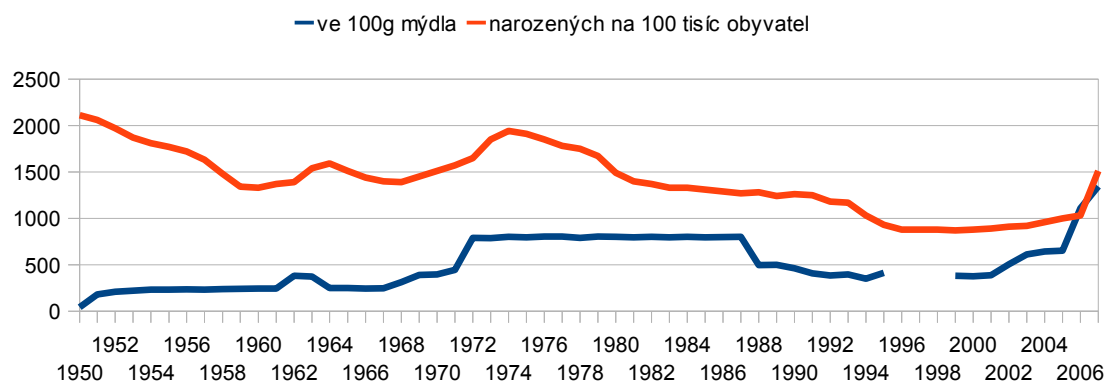
GRAF 6C - VÝŠE PORODNÉHO

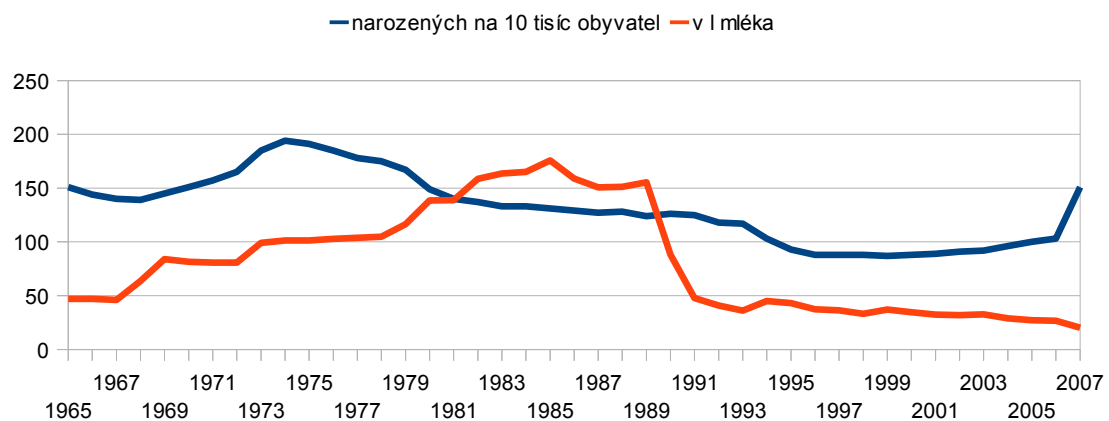
GRAF 6D - VÝŠE PORODNÉHO

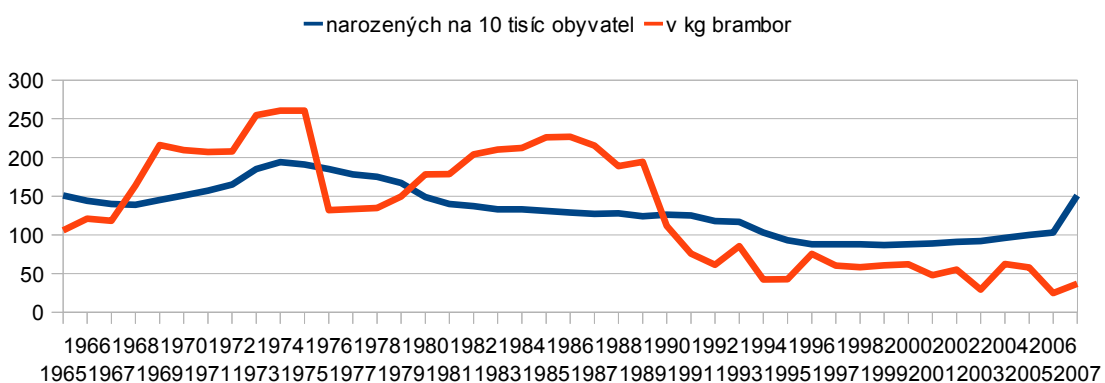
GRAF 6E - VÝŠE PORODNÉHO

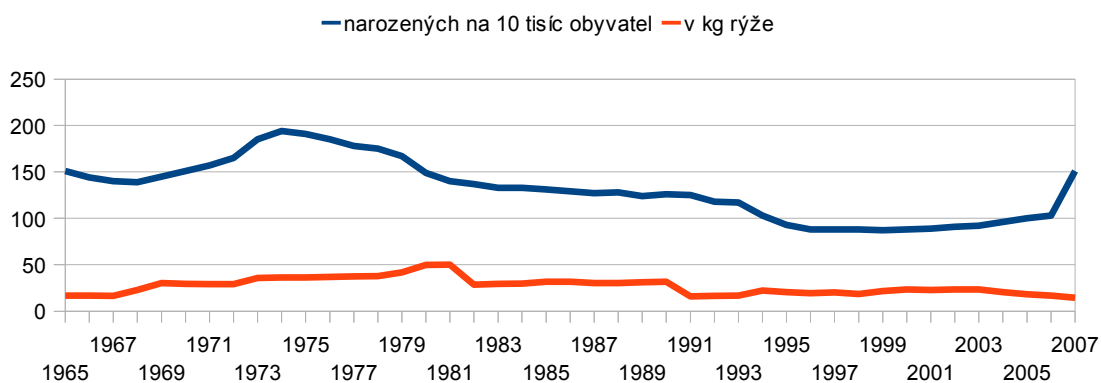
GRAF 7A - VÝŠE PŘÍDAVKŮ NA DĚTI

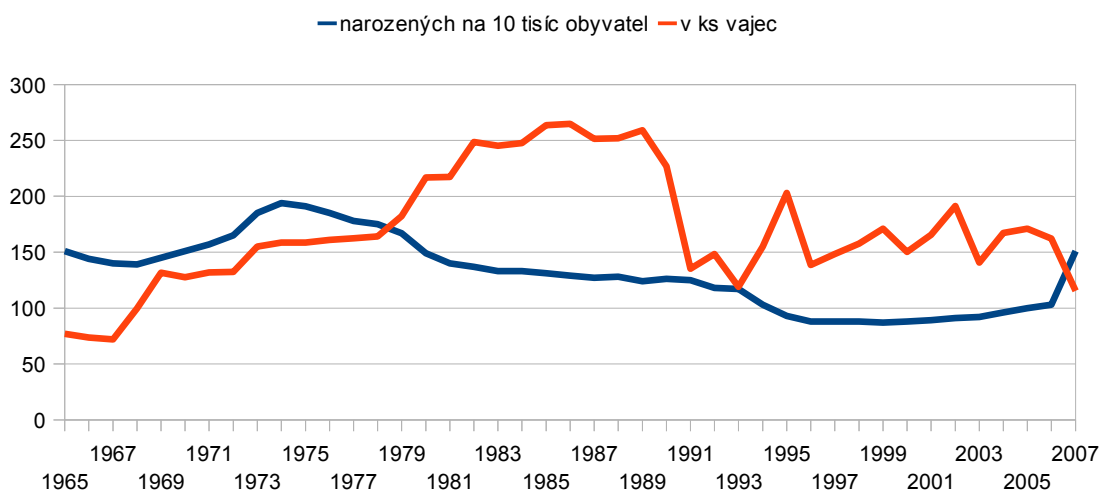
GRAF 7B - VÝŠE PŘÍDAVKŮ NA DĚTI

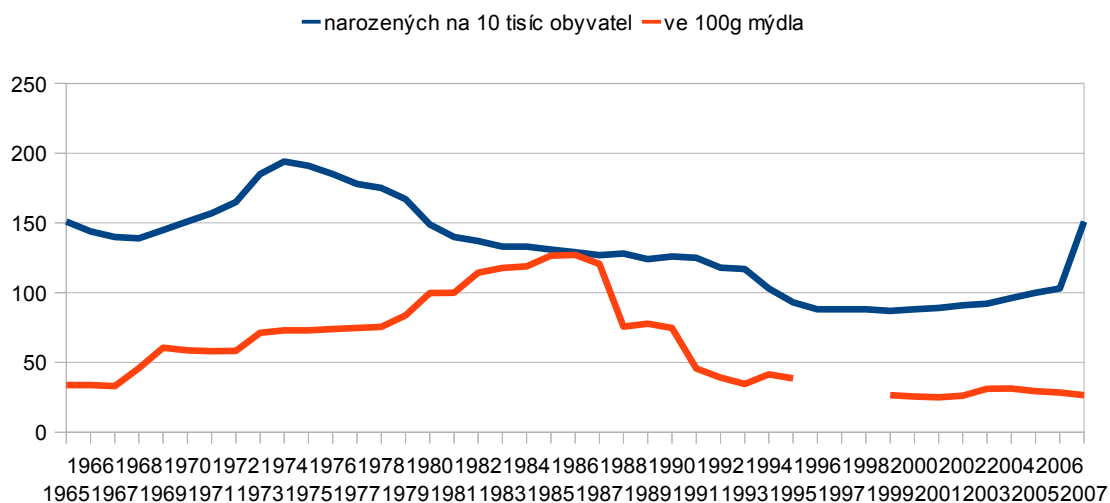
GRAF 7C - VÝŠE PŘÍDAVKŮ NA DĚTI

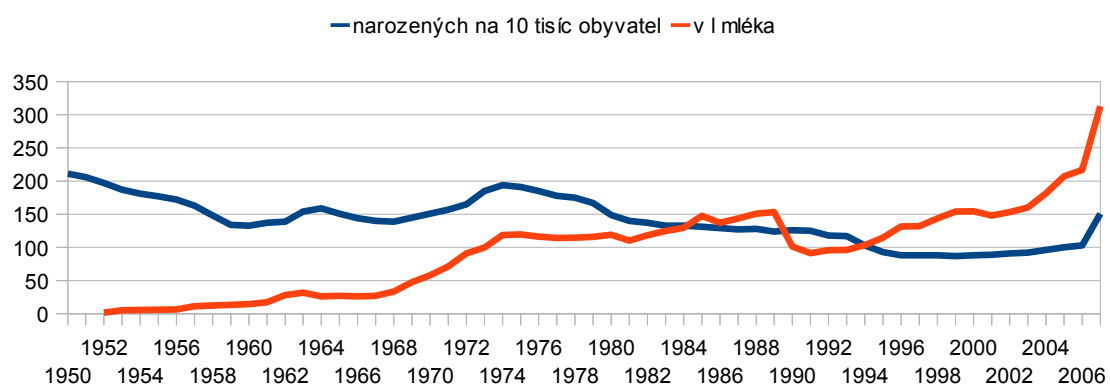
GRAF 7D - VÝŠE PŘÍDAVKŮ NA DĚTI

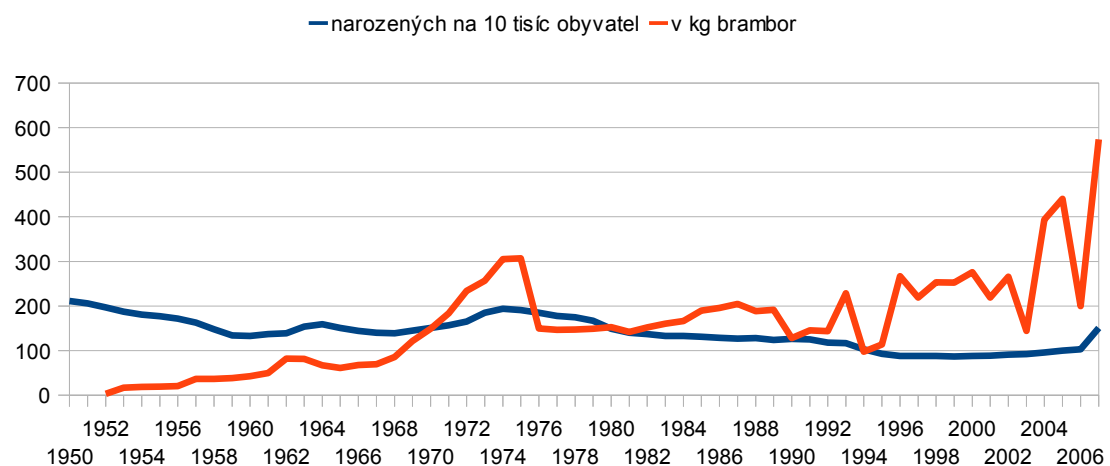
GRAF 7E - VÝŠE PŘÍDAVKŮ NA DĚTI

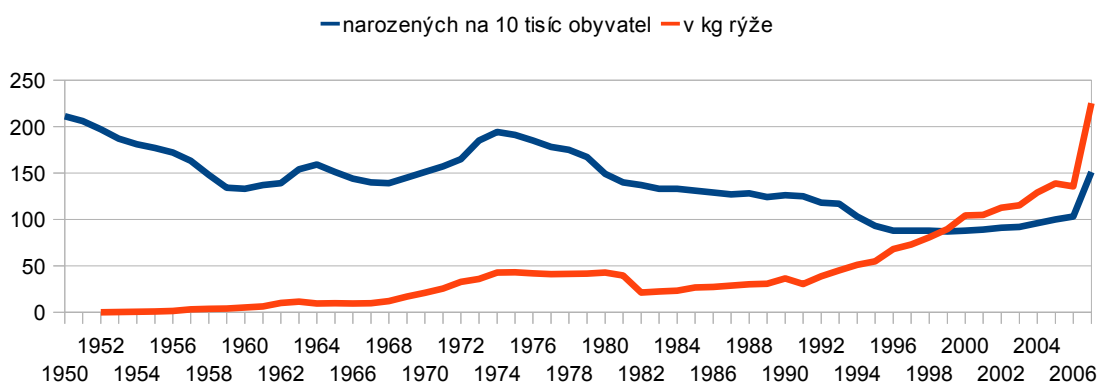
GRAF 8A - DÁVKY PRO RODIČE DĚTÍ 0-4 ROKY

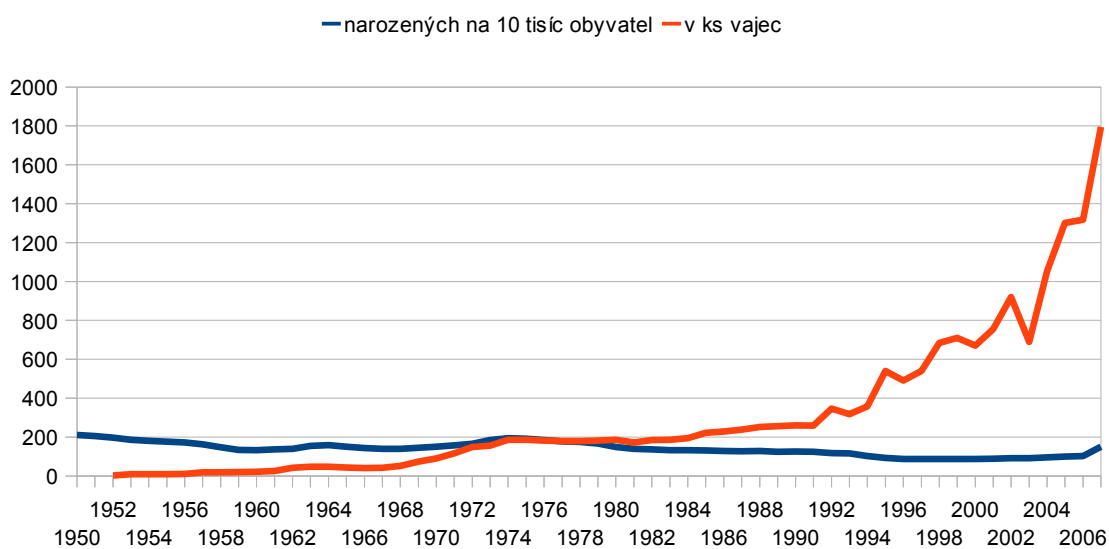
GRAF 8B - DÁVKY PRO RODIČE DĚTÍ 0-4 ROKY

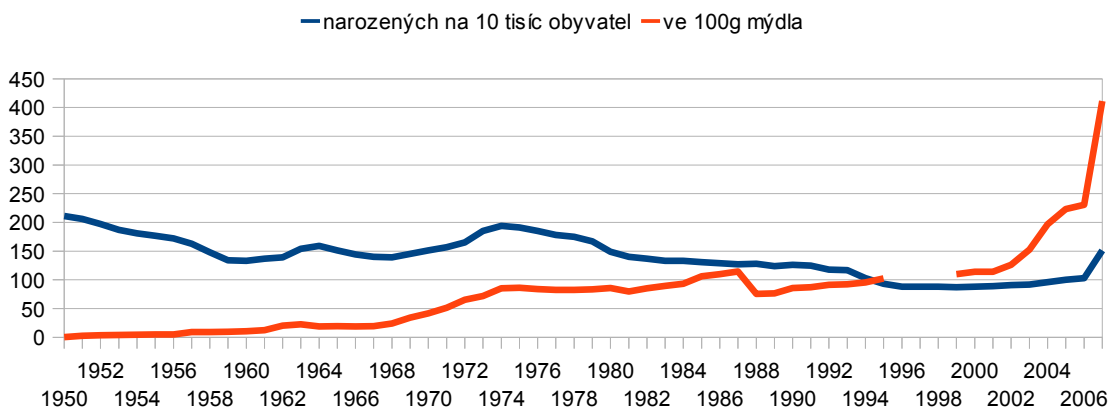
GRAF 8C - DÁVKY PRO RODIČE DĚTÍ 0-4 ROKY

GRAF 8D - DÁVKY PRO RODIČE DĚTÍ 0-4 ROKY

GRAF 8E - DÁVKY PRO RODIČE DĚTÍ 0-4 ROKY

rok	narozených na 1000 obyvatel	průměrná hrubá mzda	sociální dávky pro fiktivní rodinu	průměrná cena 1 litru mléka	průměrná cena 1 kg brambor	průměrná cena 1 kg rýže	průměrná cena 1 ks vejce	průměrná cena 100 g toaletního mýdla	počet dětí 0-4 roky	vyplacené přídavky na děti	vyplacené porodné (podpora při narození dítěte)	vyplacený rodičovský příspěvek, mateřská, PPM	počet porodů v Č(S)R	počet nezaoptřených dětí v Č(S)R
1950	21,1	945	600					13	878	819	106	66	191655	
1951	20,6	1006	600					3,2	899	927	110	87	188756	
1952	19,7	1048	600	5,4	3,06	80	5,5	2,8	887	1025	107	105	182995	
1953	18,7	1095	600	2	0,62	28	1,1	2,5	871	1490	97	108	174629	
1954	18,1	1169	600	2	0,62	19	1,3	2,5	858	1993	99	118	170300	
1955	17,7	1197	600	2	0,62	16	1,3	2,5	840	2065	97	121	167731	
1956	17,2	1243	600	2	0,62	9	1,3	2,5	824	2120	96	126	164243	
1957	16,3	1263	600	2	0,62	7,2	1,2	2,5	803	2254	91	218	157157	
1958	14,8	1282	600	1,8	0,62	6	1,2	2,5	775	2320	85	212	143251	
1959	13,4	1309	600	1,8	0,62	6	1,2	2,5	738	2652	79	210	130310	
1960	13,3	1375	430	1,8	0,62	5	1,2	2,5	721	2776	79	228	130161	
1961	13,7	1395	430	1,8	0,62	5	1,2	2,5	699	2795	81	260	131912	
1962	13,9	1508	430	1,8	0,62	5	1,2	2,5	654	4389	129	399	134695	
1963	15,4	1508	430	1,8	0,7	5	1,2	2,5	662	4443	140	454	149960	
1964	15,9	1552	430	1,8	0,7	5	1	2,5	686	2841	97	388	155666	
1965	15,1	1502	430	1,8	0,8	5	1,1	2,5	703	2805	93	411	148545	2761
1966	14,4	1503	430	1,8	0,7	5	1,15	2,5	712	2735	87	404	142206	2693
1967	14	1626	430	1,8	0,7	5	1,15	2,5	717	2628	86	420	139234	2647
1968	13,9	1756	680	1,8	0,7	5	1,15	2,5	707	3606	108	509	138396	2622
1969	14,5	1886	680	1,8	0,7	5	1,15	2,5	693	4720	141	709	144133	2599
1970	15,1	1946	1180	1,8	0,7	5	1,15	2,5	691	4601	147	866	148788	2612
1971	15,7	2020	1180	1,8	0,7	5	1,1	2,5	710	4555	173	1095	155213	2616
1972	16,5	2101	1180	1,8	0,7	5	1,1	2,5	730	4552	325	1435	164574	2608
1973	18,5	2171	1380	1,8	0,7	5	1,15	2,5	772	5659	360	1665	182953	2647
1974	19,4	2243	1380	1,8	0,7	5	1,15	2,5	826	5905	390	2119	195022	2697
1975	19,1	2317	1380	1,8	0,7	5	1,15	2,5	870	6081	383	2244	192797	2779
1976	18,5	2381	1380	1,8	1,4	5	1,15	2,5	902	6270	379	2268	188537	2825
1977	17,8	2457	1380	1,8	1,4	5	1,15	2,5	921	6448	368	2274	183069	2876
1978	17,5	2531	1380	1,8	1,4	5	1,15	2,5	915	6603	356	2264	180018	2915,2
1979	16,7	2597	1530	1,8	1,4	5	1,15	2,5	896	7287	348	2241	173084	2900
1980	14,9	2656	1530	1,8	1,4	5	1,15	2,5	858	8938	310	2203	154665	2988,4
1981	14	2699	1530	1,8	1,4	5	1,15	2,5	818	8985	289	1951	145186	2996,7
1982	13,7	2765	1650	1,8	1,4	10	1,15	2,5	780	10241	285	1993	142518	2986,9
1983	13,3	2822	1750	1,8	1,4	10	1,2	2,5	739	10433	275	1990	138132	2954,8
1984	13,3	2875	1750	1,8	1,4	10	1,2	2,5	706	10401	275	1975	137433	2917,6
1985	13,1	2920	1850	1,8	1,4	10	1,2	2,5	688	10962	271	2193	136294	2887
1986	12,9	2964	1850	2	1,4	10	1,2	2,5	677	10953	267	2227	133956	2873,3
1987	12,7	3026	1850	2	1,4	10	1,2	2,5	667	10281	263	2296	131544	2841
1988	12,8	3095	1850	2	1,6	10	1,2	4	662	10185	265	2395	133238	2808
1989	12,4	3170	1850	2	1,6	10	1,2	4	658	10360	258	2421	128881	2777
1990	12,6	3286	1850	3,6	2,85	10	1,4	4,26	651	10481	258	2853	131094	2748,7
1991	12,5	3792	1850	6,29	3,96	18,89	2,22	6,59	639	9808	349	4410	129850	2721
1992	11,8	4644	1850	7,25	4,82	17,84	2	7,58	632	9502	356	5258	122142	2671
1993	11,7	5817	1850	8,43	3,54	18	2,55	8,79	623	9615	423	6054	121470	2642
1994	10,3	6894	1850	8,71	9,23	17,58	2,52	9,43	603	12200	353	6513	106915	2602
1995	9,3	8307	1850	9,63	9,7	20,11	2,04	10,75	570	12770	428	7546	96397	2568,4
1996	8,8	9676	3089	10,91	5,38	21,09	2,93		532	12193	484	9168	90763	2502,8
1997	8,8	10691	3465	11,7	7,05	21,13	2,86		517	12497	525	9575	91030	2453,4
1998	8,8	11692	3654	12,07	6,84	21,47	2,53		472	11493	563	9809	90829	2401,3
1999	8,7	12797	3654	11,8	7,21	20,32	2,56	16,57	455	12474	566	9931	89774	2374,2
2000	8,8	13614	3081	12,54	7,02	18,55	2,89	16,97	450	12748	581	10450	91169	2446,9
2001	8,9	14793	3262	13,48	9,12	19,04	2,64	17,47	449	12799	616	10748	90978	2441,3
2002	9,1	15857	3974	13,87	8,01	18,88	2,31	16,87	451	13353	791	11509	93047	2520,2
2003	9,2	15936	3974	13,38	14,9	18,63	3,11	14,05	456	12519	807	11738	93957	2386,5
2004	9,6	17030	3974	14,35	6,61	20,18	2,47	13,23	466	11790	832	14548	97929	2377,6
2005	10	17827	5083	14,45	6,8	21,59	2,3	13,41	479	11195	895	17206	102498	2371,3
2006	10,3	20062	5166	14,4	15,6	23,01	2,37	13,54	494	11033	1591	18507	106130	2391,9
2007	15,1	21527	8350	17,84	9,73	24,82	3,11	13,58	516	10236	2097	34583	114947	2376,1

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně, a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Novém Jičíně dne 30. listopadu 2010

.....
Jana Zborovská